1949-1974

uitgave van de humanistische stichting voor huisvesting van bejaarden

HSHB

joh. vermeerplein 1 - amsterdam-1007 - tel. 020 - 71 11 12 - postgiro 55 75 01

Schadewaldbibl. ex. 3

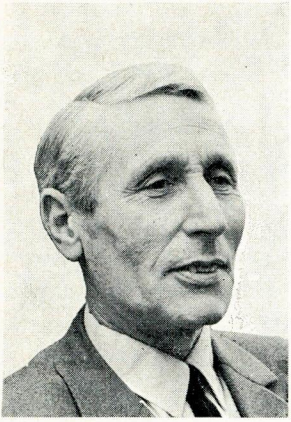

ten geleide

Op 25 maart 1974 is het 25 jaar geleden dat een groepje leden van de Vrijdenkersvereniging „De Dageraad" zich tot een notaris wendde om een stichting in het leven te roepen met als doel het stichten van een bejaardentehuis voor bewust-ongelovigen, vrijdenkers. De stichting werd „vernoemd" naar de grote vrijdenker van het begin van deze eeuw A. H. Gerhard en haar eerste doelstelling was om te pogen een klein tehuis te stichten waarin oude „vrijdenkers" hun laatste levensdagen onder geestverwanten zouden kunnen doorbrengen.
Kort na de oprichting van deze stichting voegde zich het Humanistisch Verbond bij het genomen initiatief en sedertdien ging de stichting streven naar ruimere doeleinden.
De buitenkerkelijken, waarvan het aantal toen reeds aanzienlijk was in ons land (en sedertdien in versneld tempo is toegenomen) waren altijd aangewezen geweest op plaatsing in hetzij door christelijke instellingen in de loop der eeuwen gestichte tehuizen, hetzij in algemene — door partikulier initiatief dan wel door de overheid in het kader van de toenmalige „Armenzorg" gevestigde instellingen. Tehuizen waarin voor de ongelovige, de buitenkerkelijke, de niet aan een godsdienstige organisatie gebondene, gelegenheid bestond naar eigen vrijheid en — zo mogelijk — temidden van gelijkdenkenden en -gerichten zijn levensavond door te brengen, waren er eigenlijk niet.

Nadat zich in een later stadium en vooral toen gebleken was hoe groot het verlangen in de lande was naar tehuizen van humanistische signatuur, ook de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk „Hu-

manitas" bij het initiatief had aangesloten, ging het werk van de A. H. Gerhard-Stichting, inmiddels „omgedoopt" in Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden (HSHB) zich in stormachtige vaart ontwikkelen. Bestuur en direktie menen dat zij met voldoening kunnen terugzien op wat in de loop van een betrekkelijk gering aantal jaren is bereikt. Na de totstandkoming in 1959 van het eerste huis, het A. H. Gerhardhuis te Amsterdam, dat plaats bood aan 250 personen, kwamen tot dusver 35 bejaardencentra gereed, plaats biedend aan 7300 personen. Daarnevens zijn nieuwe woonvormen ontwikkeld, hetgeen tot uiting is gekomen in het stichten van „wooncentra voor ouderen", waarin met grote mate van zelfstandigheid, komfort en enige dienstverlening ouderen hun levensjaren veilig en rustig kunnen doorbrengen.
De ontwikkelingen maakten ook nodig dat de HSHB een technisch apparaat in het leven riep om aan de vragen tot bouw te kunnen voldoen en de Humanistische Bouwstichting Bejaardenhuisvesting (HBB), een korporatie in de zin van de Woningwet, is daartoe opgericht.

Dat inmiddels een groot aantal tehuizen, woningen en wooncentra tot stand is gekomen is op zichzelf reeds verheugend.
Dat echter onze tehuizen geïnspireerd door de modernste ideeën omtrent hetgeen onze bejaarde medeburgers toekomt de toets van elke kritiek kunnen doorstaan is een omstandigheid die nog meer reden tot tevredenheid geeft, ook al mag niet ontkend worden dat de werkzaamheden van de HSHB in een voor haar gunstige periode aanvingen en zij niet werd belemmerd door de zorg voor verouderde en mitsdien vernieuwing eisende instellingen.
Wat echter het meest tot blijdschap stemt is dat gebleken is dat de sfeer in de instellingen van onze signatuur zich heeft ontwikkeld in de richting van datgene wat de initiatiefnemers voor ogen heeft gestaan: een mogelijke levenswijze in veiligheid, zonder vrees voor de toekomst en in vrijheid temidden van gelijkgerichten.
Bestuur en direktie zijn uitermate dankbaar voor de medewerking van zovelen in de lande als bestuurderen en funktionarissen die met hard werk en met opoffering van persoonlijke genoegens bij voortduring juist hiermede bezig zijn en zonder wier toewijding en daadkracht het niet mogelijk ware geweest te bereiken wat is bereikt.

Ons werk staat allerminst stil.
Bij de vele plannen die op stapel staan, zult u in dit boekje een aanzet voor een nieuwe ontwikkeling voor de toekomst vinden. Wij hopen daardoor bij te dragen tot steeds verdergaande bevordering van het

welzijn van de grote groep burgers, waarvoor wij tezamen verantwoordelijkheid dragen.
Onze samenwerking met gelijksoortige organisaties als de onze heeft zich in de loop der jaren goed ontwikkeld en wij vertrouwen in de toekomst ook tezamen met deze in het kader van de Stichting Landelijke Samenwerking Bejaardentehuizenorganisaties (LSB) aan de ons allen opgelegde taak te kunnen wijden.

Mr. M. Knap
voorzitter
Humanistische Stichting
voor Huisvesting
van Bejaarden

„A. H. Gerhard-Huis" te Amsterdam

foto: Nienhuis en Teijsse

de mens staat centraal

Bij de oprichting van de A. H. Gerhard-Stichting had ik als voorzitter van de Vrijdenkersvereniging „De Dageraad" (later omgedoopt in „De Vrije Gedachte") zitting in het bestuur. Ik kan me nog goed herinneren, hoeveel problemen we toen overhoop haalden, omdat we werkten op een voor ons volkomen nieuw terrein.
Voorzitter M. A. Reinalda leidde de vergaderingen met vaste hand, steunende op een grote ambtelijke ervaring en kennis van wat haalbaar was en wat niet.
Eerlijk gezegd geloofden we niet in spoedige verwezenlijking van onze plannen. We meenden pionierswerk te verrichten, waarvan de praktische resultaten pas door onze opvolgers zouden worden binnengehaald.
Gelukkig is alles veel sneller gegaan.
Wat ons als Dageraadsmensen, die reeds een paar jaar bezig waren steunbonnen te verkopen voor een bejaardentehuis voor ongelovigen, voor ogen stond was een tehuis, waarin oudere mensen zichzelf zouden kunnen zijn, zonder enige bevoogding of betutteling. We zetten ons af tegen een vorm van bejaardenzorg, die naar onze smaak te zeer beheerst werd door een regentenmentaliteit.
Oudere mensen, die hun leven lang vanuit een ondogmatische levens- en wereldbeschouwing hadden gewerkt en gedacht, moesten, dachten wij, de kans krijgen om ook hun laatste jaren zichzelf te kunnen blijven. We stelden ons voor, dat een tehuis voor onkerkelijke bejaarden principieel anders opgezet zou moeten zijn dan het traditionele bejaardentehuis.

Hierbij werd gedacht aan een ruime mate van zelfbestuur, aan het ontplooien van talrijke eigen initiatieven op het gebied van kultureel werk, vrijetijdsbesteding enz.
Ook het meedoen van de bewoners aan het praktische werk, zoals wederzijdse dienstverlening, allerlei administratief en onderhoudswerk, zou naar onze mening mogelijk gemaakt moeten worden.
Intussen bestudeerden we vele rapporten. De feiten leerden ons, dat lang niet al onze verwachtingen haalbaar waren.
Geleidelijk moesten we erkennen, dat de ouder wordende mens aan een tehuis andere eisen stelt, er heel iets anders van verwacht dan wij. Afnemende mobiliteit en aktiviteit werden gegevens, waarmee we rekening gingen houden.
Deelname van de bewoners aan het praktische werk, zelfbestuur, eigen aktiviteiten, bleven principiële uitgangspunten, die echter moesten worden aangepast bij de situatie van de oud geworden mens.
Wat bleef was onze overtuiging, dat de zelfstandigheid van de bewoners gegarandeerd moest zijn. Zelfstandigheid, die inhoudt de mogelijkheid om te kunnen blijven leven naar eigen aard en aanleg.
Deze vrijheid moet kunnen kulmineren in deelname aan eigen aktiviteiten binnen het tehuis en het mede dragen van verantwoordelijkheid, bijv. in een bewonerskommissie.
Thans is er iets meer bekend over wat kan en wat niet. Niet alles van wat we zo graag wilden is mogelijk gebleken.
Toch moeten we blijven vasthouden aan ons uitgangspunt om zoveel als dit kan te realiseren van een tehuis, waarin onkerkelijke bejaarden in ondogmatische sfeer zichzelf kunnen zijn en de aktiviteiten, waaraan zij behoefte hebben, kunnen uitleven.
Nu, na 25 jaar, zijn we gelukkig te mogen zeggen, dat dit geen utopie is gebleken.

Martin Paulissen
voorzitter
„De Vrije Gedachte"

waarom humanistisch?

Zouden wij als de HSHB niet 25 jaar bestond, doch vandaag nog zou moeten beginnen, het besluit nemen haar op te richten?
Pas dan is m.i. zonder voorbehoud een positief antwoord op de vraag of de HSHB vandaag de dag terecht bestaat, te geven.
Er lijkt alle aanleiding om juist nu stil te staan bij die vraag.

Immers, de gedachte dat de overheid, geassisteerd door een aantal — dikwijls ambtelijke — deskundigen de verschillende taken in de samenleving wel even voor ons klaart, wordt nogal eens gehoord. Ik vind dat een onjuiste doch bovendien gevaarlijke gedachte. Onjuist, omdat de initiatieven om nieuwe taken aan te pakken (en dat was 25 jaar geleden de vorm van huisvesting van oudere mensen) telkens weer komen van partikulieren of groepen partikulieren. Zij zijn het die de impulsen geven om dergelijke zaken tot stand te brengen. Toegegeven, de overheid zal het tot stand brengen dikwijls mogelijk maken door daarvoor gelden beschikbaar te stellen. Doch, het initiatief pleegt niet van haar te komen en hoort niet van haar te komen. Partikulier initiatief, in geïnstitutionaliseerde vorm of dezer dagen in lossere minder in instituten gevangen vormen, vormt de motor voor dergelijke zaken. Natuurlijk funktioneert dat persoonlijke initiatief ook wel eens onvoldoende. Natuurlijk bestaan er terreinen van maatschappelijk of kultureel werk waar persoonlijk initiatief dood is of zich uitput in nutteloos onderling geredekavel. Dat is uiteraard te betreuren doch rechtvaardigt bepaald het wat hooghartige, technokratische standpunt niet: laten de ambtenaren het maar doen. Daargelaten dat een dergelijke opvatting geen recht zal kunnen

doen aan de verscheidenheid in onze samenleving, die als één van haar belangrijkste taken juist heeft die pluriformiteit voldoende ruimte te geven, zij is ook gevaarlijk.

Immers, naar humanistische overtuiging is de overheid een door ons zelf in het leven geroepen lichaam.
Het is bekleed met die bevoegdheden die wij allen samen hebben afgestaan om de samenleving efficiënt te kunnen besturen omdat dat met enkele miljoenen tegelijk niet gaat.
Maar de overheid die dus zijn gezag van onderen ontleent, heeft niet meer taken. Hij moet zich niet aanmeten het wel even beter te weten of te kunnen dan de drijvende krachten, de kaders van waaruit mensen gemotiveerd worden standpunten te bepalen. Hij moet zich al evenmin losmaken van „beneden" en van boven af zonder dat kontakt, alles proberen te regelen. Juist in een tijd van grotere mondigheid van mensen, in een kultureel patroon waarin het aksent zal verschuiven van materiële naar geestelijke waarden, in een tijd kortom waarin overleg en konsultatie aan de basis voorop moet staan, is het ronduit verontrustend wanneer de overheid via ambtelijke kommissies, buro's en rapporten het wel regelt. Dat zou met recht „over u en zonder u" zijn. Het zou de beste krachten in de samenleving, de initiatieven van individuën of groepen individuën, niet ontwikkelen doch dood slaan.

Tot zover om duidelijk te maken dat het HSHB-werk zeker door partikulieren (zoals nu) en niet door de overheid gedaan moet worden. Maar daarmee is nog niet onderstreept dat het typisch humanistische en bijvoorbeeld niet het algemene of neutrale, op zijn plaats is.
In het voorgaande is al even geraakt aan de in een samenleving zo nodige verscheidenheid, pluriformiteit. Een werkelijk vrije samenleving heeft de mogelijkheid verzekerd dat „anders" niet „gek" of „minder" is maar juist bijdraagt aan de werkelijke kleurrijke ontplooiing van mensen, verschillend als zij zijn.
Oudere mensen die hun laatste levensfase ingaan en als gevolg daarvan in bejaardenhuizen of -woningen intrekken, ervaren gewoonlijk dat hun levensboog wordt verkleind. Ze worden meer op elkaar aangewezen en minder op de wereld om zich heen. Juist in die kleinere wereld zullen zij — en zeker in het zicht van het einde van hun leven — behoefte gevoelen met elkaar te kunnen kommuniceren in een sfeer, waarin zij zich vertrouwd voelen en werkelijke kommunikatie kunnen hebben. Het gevecht met de wereld om hen heen, in hun dagelijks werk is naar de achtergrond verdwenen. In de daarvoor in de plaats tredende

sfeer waarin de geestelijke waarden tegenover de materiële al meer nadruk krijgen, is het essentieel dat ook met elkaar te kunnen beleven. Algemeen of neutraal is het leven niet, ook niet voor hen. Algemeen of neutraal schept niet de mogelijkheid zich te kunnen ontplooien, ook op hoge leeftijd. Voor humanisten, voor bewuste buitenkerkelijken, zal die mogelijkheid gegeven zijn in een herkenningssfeer, in een leefpatroon waarin het gevoel dezelfde zaken belangrijk, c.q. onbelangrijk te vinden, een vertrouwd gevoel is.
Als wij vandaag zouden moeten besluiten of wij humanistische bejaardenhuizen zouden moeten stichten, zou ons antwoord zonder voorbehoud „ja" zijn. Wij zouden duidelijk tekort schieten als wij in die door bejaarden zelf gevoelde behoefte niet zouden voorzien.

Mr. M. G. Rood
algemeen voorzitter
Humanistisch Verbond

„De Berkhof" te Winterswijk

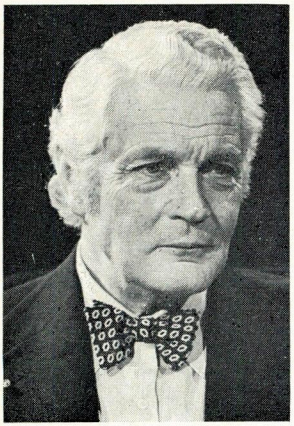

door de muren heen

Er bestaan jongerensociëteiten en andere ontmoetingspunten speciaal voor jongeren. Jongeren hebben blijkbaar behoefte aan kontakt met leeftijdgenoten, kontakt waarin zij zich voorbereiden op een rol in de samenleving. Zij zorgen als jongeren ook voor het ontstaan van de befaamde generatiekloof, die wellicht sterker dan door hen wordt gevoeld door mensen met een bereikte maatschappelijke bestemming.

Er is intussen nog een generatiekloof, namelijk tussen de aktieven en de mensen die hun aktieve jaren achter zich hebben, tegenwoordig meestal „bejaarden" genoemd. Wanneer iemand begint bejaarde te zijn, is niet eksakt aan te duiden. Het is niet alleen een kwestie van jaren en het hoeft zich niet alleen te uiten in het wegvallen van dagelijks werk in beroep en bedrijf. Sommigen worden stokoud zonder echt en dagelijks te beseffen dat zij afstevenen op de enige zekerheid van het mensenleven: het einde.

Buiten deze bevoorrechten zijn er massa's van zich verminderd zelfstandig verzorgenden, die zich vaak pijnlijk genoeg met het verminderd zelfstandig zijn gekonfronteerd voelen. Hebben zij, gelijk de jeugdigen twee generatiekloven verder, ook behoefte aan intensief kontakt met hun leeftijdgenoten? Zij leven meestal wel op herinneringen die zij zeer persoonlijk beleven. De zorg voor het dagelijkse blote bestaan hebben zij met alle stervelingen gemeen, maar drukt bij hen vaak sterker doordat zij onderhevig zijn aan de onvermijdelijke gemeenplaats dat de ouderdom met gebreken komt.

De herinnering waarop zij kunnen teren blijft daarbij een bron van kracht. Doordat die herinnering zo hoogst persoonlijk is, dreigt het spook der vereenzaming, terwijl toch anderzijds het verminderd zelfstandig kontakt met minder bejaarde medemensen onvermijdelijk maakt.

Zoals nu de medische wetenschap het specialisme van de geriatrie kent, zo heeft de aktieve wereld ook het specialisme van de zorg voor de levensomstandigheden van die verminderd zelfstandig zichzelf verzorgenden ontwikkeld. En aldus wordt geaksentueerd dat die bejaarden een kategorie op zichzelf zijn, bewerkt door het maatschappelijk specialisme dat bejaardenwerk heet; waarbij onderscheiden wordt het open bejaardenwerk en het intramurale bejaardenwerk.

De term intramuraal wekt associaties met gekerkerd zijn, eenzaam of in gezelschap van een aantal lotgenoten, niettemin ook in dat gezelschap mogelijk eenzaam.

Zulke afgrijselijke associaties mogen nooit door de werkelijkheid worden bevestigd (al gebeurde dat en gebeurt het nog steeds wel hier en daar). Als er sprake is van het hierboven gesignaleerde maatschappelijke specialisme, zal dit ervoor moeten zorgen, dat tegenkracht wordt ontwikkeld tegen de vereenzaming, rekening houdend dat de behoefte aan kontakt met leeftijdgenoten voor de bejaarden helemaal geen vanzelfsprekende en helemaal geen funktionele noodzaak is.
Wanneer het intramurale bejaardenwerk aan de orde is, zal dat erop gericht moeten zijn, dat de mens, van welke leeftijd ook, een samenlevingswezen is en in zijn volgroeidheid en ook daarna recht heeft op kontakt met de hele samenleving. Het moet de bejaarden in hun „verzorgingstehuizen", ook genoemd „bejaardentehuizen" of „bejaardenhuizen", door de muren — technisch noodzakelijk voor hun blote bestaan — heen deel laten blijven van de samenleving, met haar generatiekloven.

Dat geldt ook al voor de mensen die in „bejaardenwoningen" of „serviceflats" leven; want ook daar dreigt het gevaar van verlies van samenlevingsfunktioneren. En het grootst is dat gevaar, wanneer bejaarden voor wie de ouderdom met heel veel gebreken kwam, in verpleegtehuizen moeten verblijven.

Organisatorisch en technisch zal het intramurale bejaardenwerk de mogelijkheden moeten bieden om open te zijn, door de muren heen. Dat

vereist vernuft en inzicht en inlevingsvermogen. Het is de zware taak, de menselijke plicht, voor hen die het werk voorbereiden, leiden en verrichten, mensen die te enigertijd misschien ook intramuraal bejaard zullen zijn . . .

Geen kerker, maar open in de mensenmaatschappij.

En geen graf of urn, want wie leeft is daar niet aan toe.

Mr. A. Stempels
voorzitter
Humanitas, Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijke Dienstverlening en Samenlevingsopbouw

Woningen bij het Else van der Laanhuis te Eelde

foto: John Stoel

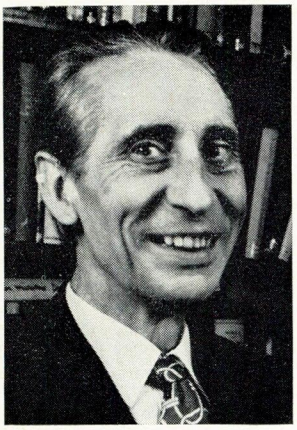

een geweldig karwei; 25 jaar humanistische bejaardenhuisvesting

Het begin

Voor wie de eerste aarzelende, eigenlijk heel naïeve plannenmakerij heeft beleefd — kort na de oorlog in de kringen van vrijdenkers en humanisten — om een tehuis, een eigen tehuis voor bejaarden op te richten, die wordt hevig geïmponeerd door wat er in vijf-en-twintig jaar is tot stand gebracht. Een geweldige organisatie met ruim twintig man personeel, meer dan vijftig over het gehele land verspreide aangesloten stichtingen en ongeveer dertig meest fraaie gebouwen waarin duizenden bejaarden in de sfeer van een humanistisch tehuis werkelijk behoorlijk kunnen bestaan.

Ik herinner mij die eerste tijd van de idealistische plannen heel duidelijk als ik door de lagen van bijna dertig steeds andere jaren héénboor naar die vreemde periode van kort na de oorlog. Bij de vrijdenkers was het Jelte van der Meulen en, door deze aangestoken, later ook I. E. van der Driesschen, die in de kleine kring van De Dageraad de idee geopperd hadden om ergens in een landelijke omgeving in Nederland een villa te kopen, deze in te richten teneinde een tiental oude vrijdenkers een verzorgde oude dag te verschaffen.

Op het kongres van de Vrijdenkersvereniging De Dageraad van 23 mei 1948 (zie pagina 16) werd de onvermijdelijke kommissie ingesteld om de zaak te onderzoeken en aan het hoofdbestuur te rapporteren. Jarenlang heb ik in mijn bezit gehad de brief — want zoveel ruimte als gebruikelijk is bij een heus rapport had men niet nodig — waarin Jelte van der Meulen en I. E. van der Driesschen een voorstel deden om in Zeist of

archief

BESCHRIJVINGSBRIEF

van de ALGEMENE VERGADERING

van de Vrijdenkersvereniging „De Dageraad" te houden op Zondag 23 Mei 1948 in het N.V. Huis, Ged. Oude Gracht, Utrecht.

ZITTINGEN:

Zondagmorgen 23 Mei 1948: Aanvang 10 uur precies. Einde der zitting ± 13 uur.
Zondagmiddag 23 Mei 1948: Aanvang 13½ uur. Sluiting circa 17 uur.

AGENDA:

1. Opening.
2. Benoeming en installatie notulen-commissie.
3. Ingekomen stukken en eventuele mededelingen.
4. Bespreking jaarverslag en beleid Hoofdbestuur.
5. Verslag contrôle-commissie en benoeming van een commissie voor het volgend jaar.
6. Verslag van de penningmeester van het Hoofdbestuur.
7. Verslag van de boekhandel van 't Hoofdbestuur.
8. Verslag van de afdeling Kerkafscheiding.
9. Verslag administratie van het weekblad „De Vrijdenker".
10. Bespreking beleid redactie „De Vrijdenker".
11. Verkiezing van een secretaris voor het Hoofdbestuur. De afdeling Utrecht stelt de heer W. van Kuilenburg te Utrecht candidaat.*)
12. Bespreking te houden congres van de Wereld-Unie van Vrijdenkers in 1948 te Milaan. Eventuele voorstellen en benoeming eventuele afgevaardigde(n).
13. Behandeling ingekomen voorstellen.
14. Behandeling nagekomen (eind) rapport van de commissie inzake bijbelonderricht op de Openbare School.
15. Vaststelling van de afdeling(en) welke een notulencommissie voor de volgende algemene vergadering samenstel(t)(en).
16. Vaststelling van de plaats waar de volgende algemene vergadering zal worden gehouden.
17. Sluiting.

*) Behalve van de afd. Utrecht zijn er geen andere candidaten gemeld.

VOORSTELLEN

INZAKE EEN FONDS TER ONDERSTEUNING KLEINE AFDELINGEN.

Voorstel 2. Van het Hoofdbestuur.

Het Congres besluite tot oprichting van een fonds ter ondersteuning van kleine afdelingen.

Het beheer van dit fonds worde opgedragen aan het Hoofdbestuur.

Amendement Afd. Amsterdam:

„. . . . kleine afdelingen" te wijzigen in: „. . . . noodlijdende kleine afdelingen".

INZAKE EEN ADVIESCOMMISSIE.

Voorstel 3. Afd. Den Haag.

Het Congres besluite een adviescommissie in het leven te roepen welker taak het zal zijn mede te werken aan een rechtvaardiger verdeling van de Dageraadsprekers over de diverse afdelingen.

Toelichting: Zoals de toestand nu is, kan het voorkomen, dat de ene afdeling meerdere malen over een bepaald spreker kan beschikken, terwijl andere afdelingen nimmer in de gelegenheid komen hem te laten optreden.

Wanneer de afdelingen de voor bepaalde sprekers bestemde uitnodigingen naar bedoelde commissie zouden zenden, zou deze, na overleg met de betrokken sprekers, voor een juiste verdeling zorg kunnen dragen.

Amendement Afd. Groningen:

Voorstel te wijzigen als volgt:

„Het H.B. sluit een contract met de sprekers voor het gehele seizoen, tegen een honorarium waarin ook de reiskosten zijn verdisconteerd."

INZAKE RUSTHUIS VOOR BUITENKERKELIJKEN.

Voorstel 1. Van het Hoofdbestuur.

Het Congres besluite een commissie te benoemen voor het verrichten van de voorbereidende werkzaamheden tot stichten van een rusthuis voor buitenkerkelijken.

Toelichting: Het aantal buitenkerkelijken is in de laatste decennia belangrijk toegenomen, zodat meer dan ooit de behoefte wordt gevoeld aan inrichtingen, waar buitenkerkelijken van gevorderde leeftijd op voor hun passende wijze van hun levensavond kunnen genieten.

Waar door verschillende kerkgenootschappen reeds vele inrichtingen zijn gesticht, bedoeld om oudere mensen van bepaalde geloofsbelijdenis een tehuis te verschaffen, acht het Hoofdbestuur de stichting van inrichtingen, waar de vrijdenker zich thuis kan voelen, urgent en stelt derhalve voor de voorbereidingen voor het eerste project in bedoelde zin, ter hand te nemen.

Amendement Afd. Amsterdam:

Tussen de woorden „besluite" en „een commissie" in te lassen: „eventueel in overleg met het Nederl. Vrijdenkers Fonds".

Amendement Afd. Alkmaar:

Tussen de woorden „besluite" en „een commissie" in te lassen: „eventueel in overleg met het „Humanistisch Verbond".

INZAKE VERENIGINGSMEDEDELINGENORGAAN.

Voorstel 2. Afd. Den Haag.

Het Congres besluite minstens éénmaal per maand, hetzij in alle, hetzij uitsluitend in de voor de leden bestemde exemplaren van „De Vrijdenker", een inlegvel te vouwen waarin in het kort het verenigingsnieuws is opgenomen en aan de leden die niet op het blad zijn geabonneerd, dat inlegvel afzonderlijk toe te zenden.

Toelichting: De leden die op „De Vrijdenker" zijn geabonneerd en in nog ernstiger mate zij, die zich de aan het abonnement verbonden onkosten niet kunnen getroosten, worden zeer onvoldoende ingelicht omtrent al hetgeen in de vereniging geschiedt. Wat het hoofdbestuur doet, wat er in de diverse af-

HOOFDBESTUUR VRIJDENKERS-VERENIGING „DE DAGERAAD"

POSTBUS 893
AMSTERDAM-C

SECRETARIAAT

UW ANTWOORD TE RICHTEN AAN

AMSTERDAM,
15 Oct. '48

Waarde Geestverwant,

De Comm. die tot taak had te onderzoeken, naar de mogelijkheid om te komen tot een rusthuis, is na een zakelijke discussie tot het volgende besloten:

Benodigd Kapitaal	Fl. 60.000
Waarvan in contanten	Fl. 20.000

De rest Fl. 40.000 kan verkregen worden door een Hypotheek.

De Comm. meent of liever neemt aan deze Fl. 20.000 bij elkander te kunnen peuteren. Op de eerst volgende H.B. verg. zal dit nog nader uit een gezet worden.

Vaste lasten:

Hypotheek 4%	Fl. 2400
Grondlasten	,, 300
Straatlasten	,, 150
Salaris	,, 4500
~~XXXXXXXXXXXX~~	,, ~~300~~
Diverse lasten	,, 200
Verder dienstpersoneel	,, 350
Verplegend personeel	,, 2100
Delflandsluis geld	,, 10
	Fl.10.000

Inkomen:
Gerekend naar een huisvesting van 50 personen tegen Fl. 65 per maand

	Fl. 3250
per jaar	Fl.39.000

De Comm.verzoekt U vriendelijk dit schrijven op de eerste volgende H.B. in behandeling te nemen.
Stelt het H.B. voor deze Comm.een renteloos voorschot te verlenen van Fl.100.Dit bedrag zal zoo spoedig mogelijk weer aan de Penn. H.B. worden over gemaakt.
Aan elk H.B.lid een doorslag gezonden.
Met vriendelijke groeten namens deze Comm.

J.E. van der Driesschen

Driebergen een villa te kopen, daaraan het één en ander te vertimmeren, een ververpleegster en een paar hulpen aan te stellen — en dan waren de oude vrijdenkers goed onder dak. Het geheel zou, welbecijferd dertigduizend gulden kosten. De eksploitatie zou gefinancierd worden uit de pensiongelden. Daarbij moet dan bedacht worden dat toen in 1959 het bedoelde huis geopend werd (het A. H. Gerhardhuis) de kosten vier miljoen hadden bedragen en de eksploitatie van deze woongemeenschap voor 298 bejaarden omstreeks een half miljoen beliep.

Vrijdenkers zijn, in het begin zeker, nogal voortvarend en op 25 maart 1949 werd door het hoofdbestuur van De Dageraad (die in 1956 honderd jaar zou bestaan), de A. H. Gerhard Stichting opgericht, met het doel: oprichten en instandhouden van een (ja, één) tehuis voor buitenkerkelijke bejaarden. Er waren niet zóveel oude vrijdenkers dat men aan meer huizen moest denken. Bijzonder zinrijk was de naam gekozen van de nobele veelzijdige vrijdenker A. H. Gerhard (1858-1948), die zich met nadruk ook altijd humanist, socialist en opvoeder had genoemd.

Jelte van der Meulen had zijn initiatief vorm gegeven. Ik kende hem destijds als een heel merkwaardige man. Deze kolossale Fries, die in een gezelschap stroef sprak en voor velen onbegrijpelijke gedachtensprongen in zijn argumentatie maakte, was erg veelzijdig. Hij was eigenaar en eksploitant van een limonadefabriek in Sneek, hij speelde met zijn grote handen angstig-mooi viool, bouwde zelf violen, verzamelde oude muziekinstrumenten, had een vliegbrevet, bezat een formidabele natuurwetenschappelijke en technische kennis, fungeerde internationaal als een vooraanstaand esperantist, konstrueerde zelf zijn machines in zijn fabriek. En ik weet zeker dat ik nog het een en ander vergeet.

Zijn idee van de bejaardenhuisvesting voor ongelovigen die zich in de konfessionele en gemeentelijke tehuizen niet thuis voelen, duwde hij onverzettelijk door. Hij wist persoonlijk een paar behoorlijke — hoewel gezien de doelstelling toch bescheiden bedragen bij familie en kennissen bijeen te brengen. Dat was een begin. Verder nam men zich voor om zegeltjes te verkopen, in de vorm van bouwsteentjes, tegen de naar huidige normen natuurlijk belachelijk luttele bedragen van dubbeltjes, kwartjes en guldens.

Het kon nog wel even duren voor het begrote bedrag bijeen was. Maar intussen was er nog van ver vóór de oorlog in De Dageraad een zogenaamd Eigen Gebouw Fonds; daar zat ook nog een paar duizend gulden in.

Samenwerking

Intussen waren er initiatieven van soortgelijke aard ook ontwikkeld in kringen van socialisten, vakbondsmensen en humanisten uit het Verbond, dat in 1946 was opgericht. Er was gesticht een Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden, waarin lieden van genoemde signatuur zich hadden aaneengesloten om bejaardentehuizen van niet-konfessionele aard neer te zetten en die door plaatselijke stichtingen te doen eksploiteren. De teneur in deze stichting was evenwel om zogenaamde „algemene" tehuizen op te richten. In het Humanistisch Verbond werd de wenselijkheid gevoeld om een landelijke organisatie in het leven te roepen om huizen van specifiek buitenkerkelijke aard te eksploiteren. Er werd kontakt gezocht met de A. H. Gerhard Stichting en op 25 oktober 1950 kwam het bestuur voor het eerst in nieuwe gemengde samenstelling bijeen. Door de beide konstituerende organisaties was als voorzitter benoemd M. A. Reinalda; Van der Meulen was onder-voorzitter. Vanwege De Dageraad zaten er voorts nog in: mevrouw B. de Jong-Cohen (tweede sekretaresse), I. E. van der Driesschen (penningmeester), M. Paulissen en P. Spigt. Van de zijde van het Verbond: mevrouw H. A. Polak-Schwarz (sekretaresse), J. P. van Praag en J. Bijleveld.

Het werkelijke werk ging beginnen. Er werd goed bestudeerd wat de zakelijke motivering voor het recht op buitenkerkelijke bejaardentehuizen zou moeten wezen. De stelling werd gefundeerd. Er was voor buitenkerkelijke bejaarden in feite géén tehuis in Nederland, terwijl in 1949 17 % van de bevolking verklaard had niet tot enig kerkgenootschap te behoren. Zelfs het aantal neutrale tehuizen stond niet in verhouding tot het aantal buitenkerkelijke bejaarden.

Begin 1950 bracht het bestuur van de A. H. Gerhard Stichting een cirkulaire uit waarin opgeroepen werd zich als begunstiger van de stichting te melden. Een imposante lijst van namen van hen die een komité van aanbeveling vormden was toegevoegd; daarbij behoorden onder meer: Prof. G. v. d. Bergh, Jhr. Bosch van Drakenstein, Constandse, Dirkzwager, Grewel, Hoetink, Coen van der Lende, de weduwe van Bart de Ligt, Jan Musch, Presser, Ds. Schermerhorn, Tielrooy, Evert Vermeer, Hein Vos en vele anderen.

Een propagandaplan werd opgesteld. In de publikaties van beide organisaties werden opwekkingen geplaatst om giften te storten voor dit werk. Allerlei ideeën werden opgesteld en ten dele ook uitgevoerd om bekendheid aan het streven te geven en fondsen aan te trekken. Adop-

tatie van delen van het huis, bouwsteentjes — al beduidend duurder dan bij het begin werd nodig geacht — verkoop van A. H. Gerhard-lucifers, -pepermunt, -potloden, -blocnotes enz. enz.

De beide organisaties hadden ieder enkele duizenden guldens ingebracht, er werden pogingen ondernomen om bij zogenaamde slapende organisaties het nog voorradige bezit geheel of ten dele over te hevelen. Op zeker moment lanceerde Reinalda het plan om oude sleutels bij de mensen op te vragen en die als schroot te verkopen. Als men nagaat hoeveel sleutels in ieder gezin in alle mogelijke laden liggen kan men zich voorstellen dat het plan de kans bood een behoorlijk bedrag binnen te halen.

Dit was eigenlijk de eerste, nog tamelijk naïeve periode van de onderneming. Men meende nog dat het beslissend was of men zèlf over het gehele of gedeeltelijke bedrag van de bouwsom de beschikking had.

Werkelijke plannen

Na grondige oriëntatie bleek het niet noodzakelijk zelf de bouwsom bijeen te brengen. In het overleg met de Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden, waarin twee leden van het bestuur van de A. H. Gerhard Stichting zitting hadden genomen, kwam het plan op om in Amsterdam, in het westelijke uitbreidingsgebied (Slotermeer) een gebouw te doen neerzetten door de NCHB, ten behoeve van de A. H. Gerhard Stichting. Een lening van de gemeente Amsterdam, voor rente en aflossing gegarandeerd door het Rijk, zou de bouw mogelijk maken.

Toen begon het werk zich te konsentreren op de ontwikkeling van toegewijde en aandoenlijke liefhebberij naar intensieve professionele aktiviteit. Besprekingen met autoriteiten, met het bestuur van de NCHB, met het architektenburo Van Tijen, Boom en Posno, met financiële eksperts, met medici, ook met ambtenaren van de gemeentelijke dienst voor sociale zaken.
Er werd op deze wijze door een kleine groep van mensen, in wat men hun vrije tijd noemde, een onvoorstelbaar karwei opgeknapt. Voor wie het beleefde en er in meegroeide was het een fascinerend tafreel. Feitelijk vier of vijf mensen van het bestuur, met administratieve hulp van enkele uren per dag, hebben met groot enthousiasme, maar soms dodelijk vermoeid, praktisch alles overdacht, alles gedaan om de zaak van de grond te krijgen. Ze kregen verstand van bouwplannen, keukeninrichting, gordijnen, medische uitrusting, de hele hiërarchie van de

ambtelijke bouwwereld, van financiering, van badliften en stoelen voor zwakke ruggen, etenspannetjes, sociale wetten, gemiddelde sterftetabellen, uitvaart-gebruiken enz. enz.

Er is ook onvoorstelbaar veel gelachen in die tijd, terwijl met grote ernst toch ook gedacht moest worden aan toelatingsnormen en fondsvorming voor minvermogenden.

Eerst de ideologie. Voor wie werd deze huisvesting eigenlijk opgezet? Voor buitenkerkelijken. Maar alléén voor vrijdenkers en humanisten? En zou men dan moeten onderzoeken of iemand wel zuiver op de graat was?

Als formule werd gekozen, dat het huis bestemd zou zijn voor hen die geacht wilden worden niet tot enig kerkgenootschap te behoren. Er zou niet onder stoelen of banken gestoken worden dat het huis een **humanistisch tehuis** was, dat van een humanistische levensovertuiging uit zou worden bestuurd. Wie zich daarin thuis voelde zou welkom zijn. Bij het opnemingsbeleid zou — bij overigens gelijke indikaties van gewenste opneming — het lidmaatschap van één van de organisaties die dit werk hadden opgezet de doorslag geven. Een nauwkeurig systeem van puntentelling van inkonveniënten werd uitgedacht.
Aan de andere kant was er het financiële probleem van de gegadigden. Destijds, in het begin van de vijftiger jaren, was de sociale wetgeving nog niet van dien aard dat met pensioen èn bijstand het probleem van het pensiongeld gering te achten was.

Het beginsel was: de sterken voor de zwakken. Er werd gedacht aan een vaststelling van pensionprijzen, waarbij één-derde van de bewoners méér zou moeten betalen, één-derde de kostprijs, en één-derde (minvermogenden) een gereduceerde prijs. De denkers in het bestuur vonden een andere oplossing. Er zou van bewoners, die daartoe door inkomen of vermogen in staat waren, een bedrag van negenhonderd en vijftig gulden gevraagd worden als schenking aan een te vormen sociaal fonds — ten einde daaruit steun te verlenen aan geestverwanten die niet in staat waren de pensionprijs te betalen.

Over dit fonds is heel wat te doen geweest. Kranten die er kennis van kregen spraken over een sleutelgeld — maar na verloop van tijd bleek ten eerste dat er vrijwel zonder bezwaar werd deelgenomen, ten tweede dat het fonds door drastische uitbreiding van de sociale wetgeving voor het aanvankelijke doel niet nodig was, en ten derde dat het fonds

bijzonder belangrijk heeft bijgedragen tot de verdere uitbouw van de humanistische bejaardenhuisvesting.

Deze hele periode van overgang van improvisatie tot vakmanschap in dit werk stond in het teken van de eerste voorzitter Marius Reinalda. Het was een boeiende man. Hij was kommissaris van de koningin in de provincie Utrecht en had al een grootse zakelijke en ambtelijke karrière achter de rug. Als zoon van een man die in Haarlem een geheelonthouderskafé met pijn en moeite wist open te houden had hij hard en serieus moeten werken om iets te bereiken. Bij de uitgeverij Tjeenk Willink was hij tenslotte president-direkteur. Later burgemeester van Haarlem.

Het is misschien in dit verband wat wonderlijk om te zeggen: maar hij viel altijd méé. Er zijn veel mensen die op den duur tegenvallen. Reinalda verwonderde je altijd. Aanvankelijk hield je hem voor een gewiekste, vlugge zakenman, vlot, luchtig, links en rechts relaties aanklampend die hij tutoyeerde, bij wie hij even informeerde hoe het met hun vrouw ging die hij bij de voornaam noemde, om dan in dat gesprek grondig vast te spijkeren dat de klaim op bouwgrond van de A. H. Gerhard Stichting voorrang moest hebben. Deze wijze van werken heeft in die eerste tijd zonder twijfel het nivo waarop onderhandeld moest worden verhoogd.

Maar wanneer principiële kwesties doorgedacht moesten worden bleek Reinalda ook van een bijzonder formaat te zijn en in geen enkel opzicht een opportunist. Daarbij hebben zijn naaste kollega's in het bestuur van de stichting menigmaal ervaren dat deze snelle, energieke zakenman en magistraat een sterk bewogen man was die dit werk voor de oudere humanist en vrijdenker met uiterste inspanning toevoegde aan zijn toch al overladen werkweek. Toen hij in 1955 benoemd werd tot lid van de Raad van State moest hij zijn funktie neerleggen — maar, zorgvuldig als hij was, hij had voor een opvolger gezorgd: Mr. Max Knap, rechter in Amsterdam. Hij zei: het is een goed jurist, maar een uitstekend mens!

Het eerste tehuis

In de nieuwe periode die nu aangebroken was — nadat in de gemeenteraad van Amsterdam in september 1955 het besluit tot het verschaffen van een lening voor de bouw van het tehuis in Slotermeer was genomen — verloor het werk van de Stichting zijn pionierskarakter en werd het zaak om zich in te stellen op geduldig, nauwkeurig en uiterst zake-

lijk-deskundig voorbereiden van de eksploitatie van een groot bedrijf dat geen winst maar ook geen verlies mocht opleveren.

Max Knap leidde het team van bestuurders en adviseurs, dat het eerste humanistische bejaardentehuis in ons land ging neerzetten, met uiterste zorg en met erg veel wijsheid. En die was wel nodig.

Ik herinner mij hoe we op 5 mei 1956 de eerste paal sloegen; ik heb er nog een foto van, hoe we daar stonden in de loeiende wind, trekkend aan de touwen van de heimachine, temidden van de onafzienbare ontmoedigende woestenij van een stads-deel in aanbouw. Er moest nog zo ongelooflijk veel gebeuren.

De problemen waren ogenschijnlijk van eenvoudige aard, maar als men er zich in verdiepte bleek het heel erg moeilijk te zijn om een verantwoorde oplossing te vinden. Bovendien ging het om buitengewoon grote bedragen en vooral stond het welzijn van enkele honderden bewoners op het spel. Om eens wat te noemen: wat is de meest doelmatige keukeninrichting? Moet er op de kamer of in een zaal gegeten worden? Waar en hoe richten we een ziekenafdeling in? Hoe groot moet die kapaciteit zijn zonder veel lege bedden, of — bij een epidemie — zonder plaatsgebrek te hebben? Wat is de meest ideale bezetting van de direktie? Man of vrouw? Hoe groot moet de algemene rekreatiezaal zijn? Wat is de juiste verhouding tussen één- en tweepersoonskamers? Hoe groot moet de uitvaart-aula zijn en waar moet die in het kompleks gebouwd worden?

Aan de laatste vraag laat zich illustreren hoe **nieuw** dit werk was. Er waren niet veel voorbeelden in het land. Precies werd dus berekend, aan de hand van statistische cijfers, hoeveel uitvaarten zouden kunnen plaatsvinden. De som leverde op: bij een gemiddelde leeftijd van 72 jaar, bij een bewonerstal van 278 moest gerekend worden op één uitvaart in 13 dagen. — Toen het huis er stond bleek in heel snel tempo dat bewoners van tehuizen de voorkeur geven aan een begrafenis vanuit een uitvaartkoöperatie. De aula werd een eetzaal van het personeel.

Met de gemeentelijke autoriteiten werd zorgvuldig onderhandeld over allerlei kwesties. Er werd de toezegging verkregen dat de gemeente geen beslag op enige woonruimte in het huis zou leggen en dat de dienst voor sociale zaken het ontbrekende van de pensionprijs als bijstand aan bewoners zou vergoeden, ook voor de bejaardenhuisjes die als zelfstandige woningen bij het kompleks gebouwd werden, mits

het bestuur garandeerde dat die bewoners in geval van nood een beroep op het tehuis zelf konden doen. Ook met het verlenen van vestigingsvergunningen voor gegadigden van buiten Amsterdam was men uiterst soepel. In één geval werd aan een Nederlands echtpaar dat in de dertiger jaren naar Amerika was vertrokken, maar nu de oudedag in het A. H. Gerhard Huis wilde doorbrengen, een vestigingsvergunning prompt gegeven.

Een geweldig probleem vormde de financiële eksploitatie. Dat is al een beetje te begrijpen als men weet hoe snel de prijzen begonnen te veranderen. Tijdens de eerste besprekingen met de bouwers — in 1954 — werd nog gedacht aan een pensionprijs van vijftienhonderd gulden per jaar per persoon! Kort daarna was het al honderdvijftig gulden meer. In 1955 werd de pensionprijs al met precisie getakseerd op negentienhonderdvijftig gulden.

Maar tenslotte groeide het huis toch gestadig. Er werd personeel aangenomen, de inrichting, ook van de ziekenafdeling, werd gekocht. In juli 1958 betrokken de eerste bewoners van de zelfstandige huisjes het kompleks, op 19 februari 1959 kwam de eerste bewoner in het pensiontehuis. En op 8 april 1959 werd het grote gebouw — architektonisch een bijzonder knap stuk werk van Van Tijen — in het bijzijn van vele relaties door de oud-voorzitter Reinalda officieel geopend. Er was een mijlpaal bereikt, vrijdenkers en humanisten hadden de eerste belangrijke stap gezet op de weg van dit buitengewoon gewichtige terrein van de humanistische bejaardenhuisvesting. Want er moest verder gegaan worden om een reeks van deze tehuizen, verspreid over het hele land, neer te zetten. Maar dit eerste huis behield wel altijd een eigen, typisch karakter.

Op 5 mei 1961 bracht de koningin met de prins en een heel gevolg een bezoek aan het huis. Het bezoek was bedoeld als een kort tussentijds oponthoud voor een onthulling van een klokkenspel in de open lucht. Maar het A. H. Gerhard Huis stal de show. Het gezelschap bleef veel langer dan het protokol voorschreef, men vroeg van alles en trok door het hele huis. „Ik vind het hier zo komfortabel," zei de koningin en minister De Quay was zo enthousiast dat hij er zelf wel in wilde. „Dan zult u toch eerst aan uw „Drees" toe moeten zijn" werd hem geantwoord.

Landelijke aktiviteit

Direkt na het openen van het eerste huis in Amsterdam werd het zwaar-

tepunt verlegd naar de werkzaamheden voor de landelijke verbreiding van de humanistische bejaardenhuisvesting. Al enige jaren tevoren waren er initiatieven in die richting ontwikkeld — maar nu werd de organisatie er ook in toenemende mate op gericht.

In het jaar 1960 werden de onderhandelingen met de Nederlandse vereniging voor maatschappelijk werk „Humanitas" — die in de sektor van het bejaardenwerk ook initiatieven had ontwikkeld — afgesloten met een overeenkomst waarbij deze vereniging werd opgenomen onder de konstituerende organisaties. Hierdoor was de A. H. Gerhard Stichting werkelijk de vertegenwoordiger geworden van de humanisten in ons land. De naam van de landelijke stichting werd op 21 oktober 1960 veranderd in: „Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden", kortaf HSHB. Het Amsterdamse huis heette: het A. H. Gerhardhuis, dat bestuurd werd door de plaatselijke „Stichting het A. H. Gerhardhuis".

Vervolgens werd een buro ingericht voor de landelijke aktiviteit — voorlopig gevestigd in het Amsterdamse tehuis — en op 1 september 1962 werd daarvan als direkteur benoemd: Fenco van den Berkhof. Met hem begon weer een nieuwe periode: het geweldige **bedrijf.**

Aanvankelijk was dit nog een wat hachelijke onderneming: het bedrijfje had op 31 december 1962 niet meer dan 1822 kontribuanten — dat betekende, als ik mij niet vergis, een jaarlijks bedrag van nog geen twintig duizend gulden.
Ik weet nog vrij nauwkeurig hoe het ging. Fenco van den Berkhof was geen onbekende in de kring van humanisten. In 1946 had hij zijn baan in het bedrijfsleven laten varen om de eerste administrateur te worden van het pas opgerichte Humanistisch Verbond. Nadat hij die zaak organisatorisch op poten had gezet — in een wel uiterst wankele positie — had hij de behoefte gevoeld weer eens in een regelmatige baan wat orde op zijn zaken te stellen. Hij werd direktie-sekretaris bij een groot accountantskantoor. In het begin van de zestiger jaren kreeg hij er evenwel behoefte aan om zich weer te wijden aan werk dat een ideële doelstelling had — en hij solliciteerde naar de betrekking van direkteur van de HSHB: wéér een hachelijke zaak in opkomst. Er werd hem duidelijk gezegd hoe het er voor stond: er was een kapitaaltje van cirka dertig duizend gulden, een jaarlijks bedrag aan kontributies van twintig duizend gulden. Hij zou op een aanzienlijk lager salaris moeten beginnen, maar hij kon het zèlf verbeteren: door hard werken, het aantal kontribuanten uitbreiden, stichtingen in het leven roepen, huizen tot stand brengen.

Hij deed het. En sindsdien wijzen de cijfers uit hoe hij gewerkt heeft: 1962 - 1822 kontribuanten, 1963: 2350, 1964: 3314, 1965: 4992, 1966: 6841, 1967: 8446, 1968: 10048 . . . enzovoorts, tot heden: ongeveer 22.000 kontribuanten.

In 1967 werd een nieuw kantoor betrokken, in de Wouwermanstraat. In 1971 was de HSHB alweer uit de ruimte gegroeid, op het Johannes Vermeerplein werd een groot kantoorgebouw in gebruik genomen. Het aantal medewerkers bedraagt op dit moment drie-en-twintig.

Inmiddels was er een eigen bouwstichting in het leven geroepen. Op 12 september 1966 werden de verbindingen met de Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden verbroken en de nieuwe „Humanistische Bouwstichting Bejaardenhuisvesting" opgericht, een zogenaamde „toegelaten instelling" in de zin van de Woningwet, waardoor dit orgaan bejaardentehuizen kan bouwen met overheids-subsidie of garantie.

En op dit moment zijn er vijf-en-dertig bejaardencentra in eksploitatie, er zijn twee-en-vijftig aangesloten stichtingen in het land. Er zijn uitstekende kontakten met de algemene nationale instanties voor de bejaardenhuisvesting.

De vrijdenkers en humanisten hebben een heel stuk van hun achterstand ingelopen.

Besluit

Deze losse geschiedschrijving pretendeert geen volledigheid, zelfs geen eksakte nauwkeurigheid.
De enige opzet was een historische schets te leveren van wat in de titel is gezegd: een geweldig karwei. Dat verhaal heeft een persoonlijk kachet — maar dat moet wel. Wat er tot stand is gebracht — in de periode van Van der Meulen, tijdens Reinalda, met Knap en door Van den Berkhof — is grotendeels een werk geweest van weinig mensen die door een mengsel van durf, onbegrijpelijk idealisme, zakelijk talent en onbaatzuchtigheid en bovenal door geduld en een onuitroeibaar gevoel voor humor gevoed werden.
De personen die daaraan hebben medegewerkt worden alleen — maar wel overvloedig — beloond voor hun inspanningen, als zij een oude geestverwant in één van die tehuizen horen zeggen: maar het is òns huis!

P. Spigt

„Burgemeester van Randwijckhuis" te Amersfoort

foto: Johvar

Lijst met bestuursleden HSHB

1949 - 1969	J. Bijleveld
1949 - 1969	B. de Jong-Cohen
1949 - 1969	J. van der Meulen
1949 - 1955	M. Paulissen
1949 - 1954	Prof. Dr. J. P. van Praag
1949 - 1968	P. Spigt
1949 - t/m heden	H. A. Polak-Schwarz
1949 - 1955	M. A. Reinalda
1949 - 1955	I. E. van der Driesschen
1956 - 1957	F. van den Berkhof
1956 - t/m heden	Mr. M. Knap
1958 - 1964	A. J. Wevers
1958 - 1964	J. A. Fetter
1958 - 1961	H. B. Schreiber
1960 - 1963	Mr. Dr. J. C. in 't Veld
1960 - 1964	Ir. J. L. Rood
1960 - 1969	J. van den Berg Jeths
1961 - 1964	N. A. van den Hoven
1961 - 1963	Ir. C. J. A. Coster
1963 - 1969	B. Drukker
1964 - t/m heden	Ch. van Oostrom
1964 - 1973	T. van Grootheest
1964 - 1969	E. Pasman-Visser
1964 - 1969	M. Velleman
1965 - 1966	Mr. H. J. Timman
1966 - 1969	R. S. Westra
1966 - 1970	H. J. Beuke
1966 - 1967	Prof. Dr. L. J. de Winter
1968 - t/m heden	D. F. Bongaertz
1969 - t/m heden	J. Kruijsheer
1969 - t/m heden	R. Laan Jr.
1969 - t/m heden	J. Pasman
1970 - 1971	J. P. Teunis
1971 - t/m heden	Ir. C. Heegstra
1973 - t/m heden	A. van Oosten

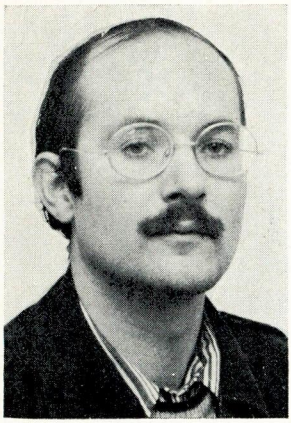

geestelijke begeleiding

„Verzorgingstehuizen zijn bestemd voor huisvesting en verzorging van bejaarden, die op grond van lichamelijke of geestelijke konditie, of vanwege een sociale indikatie niet meer in staat zijn om in eigen milieu een zelfstandige leefwijze te handhaven en die in het algemeen slechts weinig of incidenteel medische en/of verpleegkundige zorg behoeven." Deze begripsomschrijving van de Nationale Federatie voor Bejaardenbeleid onderstreept dat verzorging van geestelijke of psychische problemen van bejaarden, naast de lichamelijke en sociale, bestaansreden is van verzorgingstehuizen. Dit komt ook tot uiting in de „grondslagen van het opnemingsbeleid" van de HSHB, waarin onder de sociale indikaties het relatieprobleem vereenzaming genoemd wordt; het wordt omschreven als de mate waarin de bejaarde bevredigende kontakten met de omgeving en/of de buitenwereld heeft. Tot de medische indikaties wordt de psychische situatie gerekend: „de mate waarin de bejaarde psychisch normaal evenwichtig is." Daarbij denkt men aan: „het signaleren van psychische ouderdomsverschijnselen zoals vergeetachtigheid, gedesoriënteerdheid in ruimte en tijd, depressie, achterdocht e.d." Te verwachten is dus dat in verzorgingstehuizen in verhouding meer oudere mensen wonen die te kampen hebben met psychische problematiek, hoe dan ook geïndiceerd, dan daarbuiten. Men kan zich verwonderen over de vanzelfsprekendheid waarmee in veel tehuizen bijzondere maatregelen op het gebied van hulpverlening achterwege blijven, omdat men blijkbaar veronderstelt dat opneming in een tehuis op zich al afdoende deze problemen doet afnemen. Een veronderstelling die ik hier wil signaleren en bestrijden.

In de geestelijke gezondheidszorg is een diskussie gaande, die onder meer vanwege soms tumultueuze konflikten sterk in de publieke belangstelling staat, en die erover gaat in hoeverre opneming van mensen in inrichtingen hun geestelijke gezondheid ten goede komt, of hen juist — letterlijk — verder van huis brengt.
Men gebruikt in dit verband het woord hospitalisatie: de afhankelijkheid van het verzorgende milieu, dat eigenlijk de hele leefwereld wordt omdat er zowel geslapen, gegeten, gerekreëerd, als gewerkt, behandeld, verzorgd en heel veel bedisseld wordt; het gebrek aan prikkels tot initiatief buiten het verplichte programma, het soms zelfs tegenwerken van kreativiteit om redenen van efficiëntie en hygiëne; de passieve patiënten-rol tegenover de beterwetende helpers en verzorgers, de autoritaire verhoudingen waarbij de patiënten onderaan staan; het uitzichtloze van jaren durende opneming — dit resulteert in een ingedutte, gelaten houding van patiënten en werkt een nauwelijks meer goed te maken vervreemding ten opzichte van de maatschappij in de hand.

Men hoeft de situatie en funkties van verzorgingstehuizen niet gelijk te stellen met die van psychiatrische inrichtingen, om toch enige lering te trekken uit de daar gevoerde diskussies. Want hoeveel milder het klimaat ook is, ook in verzorgingstehuizen komen mensen door omstandigheden gedwongen, laten ze omgeving, huis en de meeste goederen achter voor een groter samenlevingsverband, moeten ze eigen opvattingen en gewoonten opzij zetten voor onpersoonlijke regels, mogen of moeten ze wat ze vroeger zelf deden aan verzorgers overlaten. Er is alle aanleiding de vraag te stellen of de psychische konditie bij veel bejaarden niet eerder gevaar loopt te verslechteren dan te verbeteren bij verblijf in een verzorgingstehuis, wanneer men daar niet de grootste aandacht geeft aan voorkoming van op hospitalisatie lijkende verschijnselen.
Er gaan stemmen op om huisvesting, verzorging en behandeling van zulke uiteenlopende kategorieën als bejaarden, zwakzinnigen en psychiatrische patiënten zoveel mogelijk los te koppelen, ervan uitgaande dat zelfstandiger wonen gekombineerd met ambulante hulpverlening de ongewenste effekten van het verblijf in totale instituties kan bestrijden, zonder dat dit ten koste gaat van het nivo van verzorging en behandeling. Dat vergt een veel sluitender netwerk van ambulante voorzieningen dan thans beschikbaar is — het vergt ook een diepgaande heroriëntering in deze maatschappij, waar je nu eenmaal gemakkelijker een gebouw (een tehuis) van de grond krijgt dan een organisatorisch bouwsel (zoals een dienstencentrum of een andere vorm van geïnte-

greerde dienst- en hulpverlening). Opvattingen over suksesvol ouder worden zullen daarvoor moeten veranderen in een richting van meer op eigen wijze zinvol leven, van zelf doen wat men wil i.p.v. lijdend voorwerp aan wie goed gedaan wordt. De ouderdom komt niet alleen met gebreken, maar ook met eigen bijdragen, al worden die in deze samenleving lager gewaardeerd. Hopelijk werkt de tendens in de maatschappij dat men menselijk gedrag, dat anders dan men gewend is, wat eerder tolereert of aksepteert ook ten gunste van bejaarden, een der kategorieën die te vanzelfsprekend voor „opbergen" in tehuizen in aanmerking komen.

Het bejaardenbeleid van de overheid in Nederland is reeds gericht op zelfstandig wonen met ambulante hulp voor bejaarden (in de praktijk betekent dat nog niet dat alle beletselen voor integrale hulp en dienstverlening zijn weggeruimd) en dat heeft zeker op den duur belangrijke gevolgen voor de verzorgingstehuizen: waren en zijn het soms vooral voor mensen uit midden- en hogere lagen van de bevolking de laatste toevluchtsoorden waar men vooral bijtijds voor moe(s)t inschrijven, teneinde in een kwa stand, klasse en levensbeschouwing passende omgeving de laatste levensdagen te slijten, het worden schakels in een keten van voorzieningen, voor bejaarden, die méér aandacht en hulp nodig hebben, dan ambulante diensten kunnen geven.
Vroeger was het zaak bijtijds binnen te komen: „als je te slecht bent nemen ze je niet meer". Eigenlijk gaat dat nog steeds op, getuige de bevinding in een verpleeghuis, waar men vaststelde dat zo'n 30 % van de voor opneming aangeboden patiënten helemaal niet zo dement, parafreen o.i.d. was dat ze in een verpleeghuis hoorden, en op die grond van opneming afzag, maar moest toezien dat het merendeel in andere verpleeghuizen terechtkwamen omdat de verzorgingstehuizen ze weigerden. Het streven van verpleeghuizen meer klinisch ingerichte doorgangsvoorzieningen te maken moet wel mislukken, als verzorgingstehuizen niet beschikbaar zijn om als thuis te dienen achter verpleeg- en ziekenhuizen.

In te zien is dat in verzorgingstehuizen meer verzorging en eventuele behandeling gegeven moet worden dan nu, wil dit beleid slagen. Ook aan de psychische, geestelijke begeleiding stelt dat hogere eisen. Daarbij hoeft men bepaald niet alleen te denken aan medische en sociaalpsychiatrische aandacht en behandeling, maar omdat vragen van zingeving in de ouderdom en bij ouderdomsproblemen een grote rol spelen, ook aan hulp van geestelijk verzorgers (pastores, humanistische

raadslieden) of andere figuren uit vooral de eerste lijn van het psychisch gezondheidswerk. Psychische en geestelijke problemen die nu, en in de toekomst wellicht nog meer, in verzorgingstehuizen voorkomen en die mij hierbij voor ogen staan, zijn:

- Vermindering van sociale kontakten, vereenzaming omdat verwanten en vrienden overlijden, minder bereikbaar zijn of uit het gezicht raken; min of meer daarvan te onderscheiden is het psychische probleem van eenzaamheid, het geen relaties met anderen kunnen aangaan of volhouden, zich zinloos en doelloos voelen, een toeschouwersrol aannemen. Door de verzakelijking van verhoudingen, onpersoonlijke regelingen die in een groot verzorgingstehuis haast niet te vermijden zijn, en te geringe persoonlijke aandacht van personeel kunnen eenzaamheidsproblemen toenemen, ondanks de vergrote mogelijkheden voor informeel tussenmenselijk verkeer.

- Problemen door overgang naar de leefomgeving van het tehuis en de rolreduktie die daarbij optreedt: men kan de dag niet meer vullen zoals men gewend was, daar komen regels voor in de plaats; in de beperkte rol van verzorgde moet men toch een groter kwantum tijd, vroeger besteed aan eigen verzorging en werk in huis en tuin, vullen. Angst en ontreddering kunnen ontstaan als men opeens moet leven tussen zoveel onbekende mensen en zich aan alle mogelijke regels en gebruiken moet aanpassen. De verhuizing naar het tehuis betekent een onherroepelijk afscheid van een vertrouwde omgeving, van mensen en dingen, vaak ook van huisdieren.

- Krises. In psychologische zin zijn dat perioden in het leven waarin men de oriëntatie op het zelf, op de eigen identiteit kwijt is. Dit kan gebeuren bij overgangen tussen levensfasen (menopauze bijv.) en bij schokkende gebeurtenissen zoals het verlies van partner en verwanten, ontslag, ernstige ziekte enz.
Het goed doorkomen van een krisis-periode doet de persoonlijkheid groeien, wordt vaak gezegd, maar minder goede verwerking geeft verhoogde kans op psychische stoornissen.

- In een maatschappij waarin premies worden gelegd op zelfstandigheid, eigen gewin, arbeid en prestatie, op jong, mooi en pienter zijn, kunnen oudere mensen moeilijk mee, het minst nog zij die bij verdeling van geld, macht en kennis weinig aan hun trekken gekomen zijn. Hygiëne, betere voeding en medisch-technische ontwikkelingen hebben een der-

de levensfase mogelijk gemaakt, waar kultureel of psychologisch nog nauwelijks vulling voor gevonden is. Dit tekent de situatie van de bejaarden in het algemeen. De veelal van bijstand in dure tehuizen levende bejaarden bevinden zich in een als ekstra onaangenaam ervaren positie van financiële en morele afhankelijkheid.

- Angsten en depressies komen bij zeer veel bejaarden voor. Bij afnemen van toekomstverwachtingen gaat men leven in het nu en in het verleden, waaruit men zich dingen kan gaan verwijten.
Er is angst voor verdere lichamelijke aftakeling en afhankelijkheid, voor pijn en voor sterven. De eigen eindigheid moet psychisch verwerkt worden; een bewust doorvoelde levensvisie (of die godsdienstig is of humanistisch, is daarvoor minder belangrijk), kan tot grote steun zijn.

De hulpverlener of begeleider die zich op deze problemen richt moet niet geïsoleerd zich met de bewoners van de verzorgingstehuizen bezig houden, maar moet een aandeel leveren en stimulator zijn bij psychosociaal optimaliseren, zo u wilt humaniseren van de situatie in het huis. Vanaf architektuur en aankleding (waarom alles zo strak, zo „verantwoord" en mooi), de organisatie-opzet (wat minder bedrijfsmatig, wat menselijker), de gang van de huishouding (waarom zo geregeld en zo stipt op tijd), tot en met de mentaliteit en vaardigheden van het personeel, van hoog tot laag, moeten hierop gericht zijn.

Over de wijze waarop, binnen een tehuis de meer toegespitste geestelijke begeleiding moet plaatsvinden bestaan verschillende ideeën. De gedachten gaan wel uit naar het hiervoor trainen van personeelsleden. Door het tot stand brengen van werkkontakten met hulpverlenende instellingen buiten het huis, zoals Sociaal Psychiatrische of Geriatrische Diensten en Buro's voor Levens- en Gezinsvragen zouden de problemen die men intern niet aan kan moeten worden aangepakt; daarbij is aan konsultatie en adviezen, en ook aan direkt kontakt met bewoners te denken. Een dergelijke relatie zou ook met geestelijke verzorgers (pastores en raadslieden) moeten worden gelegd.
Omdat op die wijze wel erg een wissel getrokken wordt op de beschikbaarheid van instellingen van geestelijke gezondheidszorg en op de gemotiveerdheid van het personeel, wordt ook wel gedacht aan hulpverleners, die als werkers met een vast werkkontrakt in de huizen in de eerste lijn direkte hulp en begeleiding zouden kunnen geven en verwijskontakten tot stand brengen. Deze zouden zich enigszins vrij moe-

ten kunnen opstellen tegenover bestuur en leiding van de huizen en zich sterk met de positie en belangen van de bewoners engageren.
Van de zijde van het Humanistisch Verbond meent men dat geestelijke raadslieden, eventueel met anderen, in de HSHB-tehuizen deze rol zouden kunnen spelen door geestelijke begeleiding en het opzetten van vormingsaktiviteiten voor bewoners en personeel. De opleiding van het Humanistisch Opleidingsinstituut, waarin veel aandacht wordt gegeven aan vakken als agogiek, filosofie en psychologie, naast training in individuele gesprekstechniek en groepswerk, lijkt als voortgezette opleiding na een sociaal gerichte beroepsopleiding in dit opzicht bij uitstek geschikt. Raadslieden trachten mensen te helpen zich in het leven te oriënteren, door met hen in te gaan op bestaansvragen, op waarden en strukturen die daarin belangrijk zijn en door beschikbaar te zijn voor gesprekken, te bemiddelen of andere hulp in te schakelen.

Dit idee is momenteel binnen de HSHB en de aangesloten stichtingen volop in diskussie. Veel gehoorde bezwaren vloeien voort uit niet geheel terechte vergelijking met getuigende vormen van geestelijke verzorging bij de kerken. Ook zijn er wel twijfels over de professionele kwaliteiten van geestelijke raadslieden waar het psychische problemen betreft. De hulpverlening op dit vlak heeft een sterk medisch gekleurde traditie, die tegenwoordig echter wordt aangevochten. In verzorgingstehuizen liggen levensvragen, eksistentiële problemen, waar nog geen erkende en algemeen bekende specialisten voor bestaan.

Om specialisten gaat het ook niet, niet om diagnose en recepten, testen, therapieën, maar om stimuleren tot opbouwen van een leefbare omgeving, om beschikbaar zijn, soms om te troosten. Het is een poging waard.

Drs. M. J. Hoekstra
sekretaris
Humanistische Groep
Geestelijke Gezondheid

Enige literatuur

E. Goffman, Asylums • essays on the social situation of mental patients and other inmates, New York 1961 (over totale instituten)

J. Foudraine • Wie is van hout . . ., Bilthoven (AMBO) 1971 (over hospitalisatie)

J. Munnichs en J. Janmaat • Menselijke verhoudingen, psychologie van bejaarden in verzorgingstehuizen, Nijmegen 1970 (over psychologische verwerking van overgang naar en verblijf in verzorgingstehuizen)

Nota Bejaardenbeleid 1970 • Staatsuitgeverij (over het overheidsbeleid op middenlange termijn)

J. Munnichs • Ouderdom en eindigheid, dissertatie, Nijmegen 1964 (over psychische problemen rond het sterven).

M. J. Hoekstra • Diskussienota: psychische en geestelijke nood van bewoners van verzorgingstehuizen voor bejaarden. Humanistische Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid, Utrecht september 1972 (diskussie-aanzet voor HSHB)

De groei van de HSHB

(in totalen per 31 december van de vermelde jaren)

	1959	1961	1963	1965	1967	1969	1971	1973
Aantal kontribuanten:	1061	1566	2350	4992	8446	12470	17185	21897
Aantal medewerkers/sters:	—	—	1	3	3	11	20	21
Aantal stichtingen waarmee bemoeienis:	1	7	9	19	34	38	46	52
Aantal gerede nieuwbouw-projekten:	1	1	1	1	2	8	19	35
Aantal gerealiseerde bedden								
voor verzorging:	250	250	250	250	448	1550	3083	4812
voor verpleging:	38	38	38	38	50	132	354	477
Aantal gerealiseerde								
woningen	24	24	24	24	24	96	491	819
flats:	—	—	—	—	—	—	—	628
Totaal geïnvesteerd **(x *f* 1.000.000,—)**:	4,3	4,3	4,3	4,3	9,7	49,3	143,3	283,6

huisvesting en verzorging van bejaarden "nieuwe stijl"

In dit artikel wordt een plan ontvouwd voor een nieuwe vorm van huisvesting en verzorging van ouderen.
Met behoud van het goede uit het verleden wordt een pleidooi gehouden voor de verwezenlijking van nieuwe inzichten, waarbij het streven erop gericht is de bejaarde mens zoveel mogelijk te integreren in de samenleving.
Realisering zal mogelijk zijn als in nieuwe bestemmingsplannen en saneringsgebieden stedebouwkundig rekening wordt gehouden met de bijzondere eisen die dit plan stelt. De rijksoverheid zal bereid dienen te zijn de subsidie-regelingen en de bouwvoorschriften aan te passen.

Bejaardenprobleem?

Het is vaak noodzakelijk dat men alvorens de oplossing van een probleem ter hand te nemen, eerst een gedegen, vaak jarenlang durend, onderzoek instelt. Bij de doelstelling van dergelijke onderzoeken wordt echter de probleemstelling dikwijls onvoldoende gepreciseerd of wel gericht op een onderdeel van het probleem. Gaat men dan aan de hand van het resultaat van het onderzoek aan het werk om het probleem op te lossen, dan ontstaat dikwijls een over-aksentuering van dat ene onderdeel.

Zo is het ook gesteld met het zogenaamde bejaardenprobleem. Vriendelijke mensen zeggen dat er geen bejaardenprobleem is en dat de bejaarden gewone mensen zijn, die dezelfde problemen hebben als mensen uit andere leeftijdsgroepen.

Dat is natuurlijk nog waar ook, maar het valt niet te ontkennen, dat bij grote groepen oudere mensen zich speciale moeilijkheden voordoen. Te denken valt daarbij aan de abrupte afsluiting van de werkzame periode van het leven en de moeilijkheid om daarvoor in de plaats een zinvolle tijdsbesteding te vinden. Daarnaast komt het bij de oudere mens veel voor dat de levenspartner en vele vrienden en familieleden van de eigen generatie wegvallen, waarvan vereenzaming het gevolg is. En als men, oud geworden, niet meer zelfstandig kan leven omdat men niet meer voor zichzelf kan zorgen, dan wordt men al gauw als een last gezien voor de — eventuele — kinderen en de buren.

De huidige vormen van huisvesting en verzorging

Er zijn verschillende mogelijkheden bedacht om de oudere mens te huisvesten en te helpen als dat nodig is:

a Gezinshulp, warme maaltijden, kruishulp, bezoek, sociëteit: samengevat onder „open bejaardenwerk";

b een „aangepaste" woning, d.w.z. een woning van zodanige afmetingen en geriefelijkheid, dat men zich al dan niet met de hulp van het open bejaardenwerk kan handhaven;

c het wooncentrum en de serviceflats, waar een aantal diensten geboden wordt, die het handhaven van de zelfstandigheid vergemakkelijken;

d het verzorgingstehuis, waar door volledige verzorging een redelijke leefsituatie mogelijk is;

e het verpleegtehuis, waar men verzorgd en verpleegd kan worden indien de lichamelijke of geestelijke gesteldheid deskundige verpleging noodzakelijk maakt.

Al deze mogelijkheden tezamen zijn lang niet overal in Nederland in voldoende mate aanwezig en daardoor is er voor de bejaarde vaak weinig keuze.

Na het einde van de tweede wereldoorlog is de bouw van verzorgingstehuizen voor bejaarden in een enorm tempo ter hand genomen. Men meende dat deze vorm van huisvesting en verzorging van bejaarden de beste en meest ekonomische oplossing was. Door de voortschrijdende geldontwaarding kwam men gaandeweg tot de ontdekking, dat deze vorm te duur was, omdat velen de kosten ervan niet zelf kunnen dragen, daar hun inkomsten nominaal gelijk blijven. De recente wijziging van de wet op de bejaardenoorden schiep de mogelijkheden er dwingend op toe te zien, dat alleen bejaarden, die volledige verzorging behoeven in deze verzorgingstehuizen geplaatst zullen kunnen worden. Indien zij op

een andere wijze kunnen leven dan wordt dat beter geacht, want er gaat niets boven zelfstandigheid.

Al deze mogelijkheden en voorzieningen zijn in het huidige beleid gericht op bepaalde groepen onder de ouderen. In welke groep men ingedeeld wordt is afhankelijk van de mate waarin men in staat is voor zichzelf te zorgen.

Als wij de veelheid van meningen en veronderstellingen, ten dele gebaseerd op onderzoek, trachten samen te vatten dan kan men tot het volgende overzicht komen:

a 60 % kan zich handhaven in de woonsituatie die vóór het 65e levensjaar bestond;
b 20 % zou moeten wonen in een aangepaste woning in de wijk, al dan niet met hulp van het open bejaardenwerk;
c 10 % zou moeten wonen in een serviceflat of wooncentrum, waar enige hulp vanuit de institutie en enige hulp vanuit het open bejaardenwerk geboden wordt;
d 7 % behoeft verzorging in het verzorgingstehuis;
e 3 % behoeft verpleging in verpleegtehuizen voor somatisch-zieken en psychisch gestoorden.

100 %

Voor- en nadelen

De voor- en nadelen van al deze vormen zijn eigenlijk een ieder bekend. Toch lijkt het nuttig er om wille van de volledigheid hieraan nog enige nadere aandacht te wijden.

De kategorieën **a** (60 %) en **b** (20 %) bieden de minste moeilijkheden. Als er geen ziekte is en het open bejaardenwerk goed funktioneert, kan men hier van een leefsituatie spreken die in materieel opzicht redelijk is. De pech van het dagelijks leven moet echter niet te grote afmetingen aannemen. Verstopte riolering, ziekte van de jongen die de vuilnisbak buitenzet, de kapotte bel en al die kleine dingen, die het leven niet aangenamer maken, kunnen op bepaalde ogenblikken zo'n omvang aannemen dat de „frustratie-tolerantie" overschreden wordt. Bovendien kan de vereenzaming ondragelijk worden.

De kategorie **c** (10 %) geniet beslist het voordeel dat in ieder geval kontakt met leeftijdgenoten mogelijk is en dat in geval van nood altijd alarmering en daarop volgende „eerste hulp" mogelijk is. Een nadeel kan zijn dat een zekere isolering optreedt: een afzondering van de samenleving.

De kategorie **d** (7 %) heeft het voordeel dat men goed verzorgd is en verlost is van alle zorgen over het materiële bestaan en daardoor meer aandacht kan besteden aan de dingen, waarvoor men vroeger geen tijd had: lezen, hobby, toneel, zang enz. Het nadeel kan weer zijn: isolering en vereenzaming, het zeer duidelijke gevoel dat men aan de laatste levensfase bezig is, het afgedankt en opgeborgen zijn.

De kategorie **e** (3 %) is een noodzakelijk kwaad, waar inderdaad de isolering een groot gevaar is, ondanks alle pogingen en goede bedoelingen van degenen, die belast zijn met de leiding. Gelukkig ontstaat steeds meer aandacht voor de wenselijkheid de patiënten in het verpleegtehuis een menswaardig bestaan de bieden.

Als ekstra nadeel van c, d en e geldt dan nog de in sterke mate onveranderlijkheid en eentonigheid van de fysieke en sociale omgeving: „het huis" wordt al gauw ervaren als eindstation met een in het algemeen vrij eentonige struktuur. Het bij elkaar wonen van grotere groepen mensen van eenzelfde sociale status levert zelfs voor jongeren in nieuwbouwwijken al een groeiende weerzin, laat staan voor ouderen wier keuze-pakket — en dus hun gevoel van individuele vrijheid — al zeer beperkt is. De betrekkelijk snelle „doorstroming" van mensen in woon- of verzorgingscentra voor ouderen, bemoeilijkt vaak de mogelijkheid tot het aanknopen van kontakten tussen de in een **niet**-vertrouwde omgeving geplaatste bejaarde mensen.

Een nieuwe weg

Er wordt veel gepraat over de wenselijkheid de oudere mens, ook als hij niet meer door zijn arbeid een bijdrage levert aan de samenleving, aan die samenleving te laten blijven deelnemen. Helaas blijft het vaak bij het bedenken van schone theorieën en halve pogingen: inspraak, medezeggenschap, het openstellen van de bejaardentehuizen voor de bewoners van de omliggende wijk. Men zit vast aan de bestaande vormen, die in oorsprong een andere bedoeling hadden en die bestemd waren voor één groep: de bejaarden. Juist daardoor werd de kiem gelegd voor het isolement en voor het afzonderen en aksentueren van **„het bejaardenprobleem".**
Met alle ervaring die met de verschillende huisvestingsvormen en hulpsystemen zijn opgedaan is nu de tijd gekomen van de positieve kanten van dat alles gebruik te maken en de negatieve zaken zoveel mogelijk te onderkennen en in de toekomst te elimineren.

Er zal nu ernst gemaakt moeten worden met een vorm van huisvesting

en verzorging van ouderen, die uitgaat van de volgende beginselen:

1 Als de mens oud wordt en in bepaalde mate verzorging behoeft, moet de allereerste en belangrijkste eis zijn dat hij deel blijft uitmaken van de samenleving en gerespekteerd wordt als medemens, die in zijn werkzaam leven zijn aandeel heeft geleverd aan de verworvenheden van die samenleving. Hij heeft na de beëindiging van de produktieve levensfase het **onbetwistbaar recht** deel te blijven uitmaken van de gemeenschap. Kort gezegd: de oudere mens dient geïntegreerd te blijven in de maatschappij.

2 De verzorging of bescherming die de oudere mens nodig heeft dient in vergaande mate nauwkeurig aangepast te worden aan zijn persoonlijke behoefte en voorkeur, zodat zijn vrijheid, zoveel als mogelijk is, gewaarborgd wordt.

3 De huisvestingsvormen en de voorzieningen binnen die woonvormen dienen zo gevariëerd mogelijk te zijn, opdat een ieder de vorm van huisvesting van zijn keuze kan verkrijgen en rekenen kan op de bescherming en verzorging die hij nodig heeft.

4 Het beleid dient erop gericht te zijn dat bij wijziging van verzorgingsbehoefte of huisvestingswens, verandering in beginsel mogelijk is. Van konfektie-verzorging moeten we naar maat-verzorging.

Filosoferend over de vraag hoe vorenbedoelde beginselen in praktijk gebracht zouden kunnen worden, is de gedachte ontstaan dat het gewenst is een kompleks van voorzieningen te kreëren ten bate van **alle** inwoners van een wijk, dorp of stad, die in enigerlei mate die voorzieningen van node hebben.
Daarbij zullen we er niet onderuit kunnen dat bepaalde voorzieningen voornamelijk voor bejaarden bestemd zijn.
Vandaar dat het hierna volgende door de HSHB gelanceerde nieuwe plan gedoopt is: HUISVESTING EN VERZORGING VAN BEJAARDEN „NIEUWE STIJL".

Het daarin opgenomen kompleks van voorzieningen zou gesitueerd moeten worden in een centrum van wijk, dorp of stad.

De voornaamste komponenten van het plan zijn:

- **Ontmoetingscentrum.**

Dit is bedoeld voor de bewoners uit de wijk en het kompleks. Hier spelen zich allerlei aktiviteiten af en worden diensten verleend. Te denken valt daarbij aan rekreatieve evenementen als toneel, muziek, film; mogelijkheden tot spel als biljarten; kreatieve mogelijkheden als knut-

selen, modelbouw, handwerken, tekenen, boetseren; dienstverlening als uitleenbibliotheek, trombosedienst, kapper, pedicure, bank, babysit, crèche-kleuterspeelzaal, turnclub, restaurant.
Het centrum is terug te vinden op de achterin liggende situatie-tekening bij de volgende aanduidingen:

H — voornamelijk recreatie en winkelvoorzieningen.
A — op de begane grond: wijkvoorzieningen welke niet voorkomen bij H en B.
B — op de begane grond: medisch centrum.

• **Verzorgingseenheden.**
Deze worden bij voorkeur in de nabijheid van het ontmoetingscentrum gesitueerd om de bewoners van deze eenheden in de gelegenheid te stellen zonder veel inspanning het ontmoetingscentrum te bereiken en daarvan te profiteren.
Op de situatie-tekening te vinden bij aanduiding

A — De wooneenheden zijn in dit geval in twee lagen boven het wijkcentrum gesitueerd.
type A — De plattegrond van een verzorgingseenheid (bedoeld voor 1 of 2 personen) zoals deze gedacht is, is te vinden op pagina 48.

• **Ziekenboeg.**
Deze is bestemd voor zieken die niet thuis verpleegd kunnen worden, doch niet zo ziek zijn dat zij naar een ziekenhuis zouden moeten.
Op de situatie-tekening te vinden bij aanduiding

B — De ziekenkamers zijn boven het medisch centrum en dicht bij de verzorgingseenheden gesitueerd, zodat medische hulp en verpleging zeer nabij aanwezig zijn.

• **Keukenakkommodatie.**
De keuken zal de maaltijden verzorgen voor restaurant, verzorging-behoevenden, zieken, personeel en „tafeltje dek je".

• **Woningen.**
Deze zijn bestemd voor ouderen, gehandikapten, alleenstaanden (al of niet met sociale indikatie) en onvolledige gezinnen.
Op de situatie-tekening te vinden bij de volgende aanduidingen:

C — woningen in 2 woonlagen.
type C — De plattegrond van het gedachte woningtype is afgedrukt op pagina 49.

(Deze woningen zijn reeds gerealiseerd in de op pagina 38 onder c bedoelde wooncentra voor ouderen).

D — woningen in 1 woonlaag.

type D — De plattegrond van het hier gedachte woningtype is afgedrukt op pagina 50.

- **Woningpaviljoens.**

Dit zijn kleine groepen „paviljoen-woningen", een gezinsvervangende huisvestingsvorm, waarin een aantal alleenstaanden en/of een aantal echtparen de beschikking krijgen over één van deze paviljoen-woningen. De bewoners kunnen de maaltijden gezamenlijk in de gemeenschappelijke eetruimte gebruiken en elkaar bijstaan bij het verrichten van de huishoudelijke werkzaamheden en de lichte persoonlijke verzorging.
Op de situatie-tekening te vinden bij aanduiding:

E — woningpaviljoens.
De plattegronden van de begane grond en de verdieping van een woningpaviljoen, zoals deze gedacht zijn, zijn afgedrukt op pagina 51.

type E — De plattegrond van een paviljoen-woning zoals deze gedacht is, is afgedrukt op pagina 52.

De verschillende huisvestingsakkommodaties zullen geen of weinig ruimten hebben voor gemeenschappelijk gebruik.
De bewoners zijn voor wat dat betreft aangewezen op het ontmoetingscentrum, waardoor de integratie met de overige bevolking bevorderd wordt.

In beginsel moet het mogelijk zijn, als de lichamelijke toestand van een bewoner zulks toelaat, vanuit de verzorgingseenheden te verhuizen naar een woning of een woningpaviljoen en omgekeerd indien de lichamelijke gesteldheid zulks eist.

Voor wat betreft de woon- en verzorgingseenheden die tezamen het kompleks vormen, wordt gedacht aan orden van grootte, die redelijk goed in te passen zijn in bestaande stadskernen of randbebouwing en tevens van een zodanige grootte, dat personeel en outillage op efficiënte wijze kunnen worden afgestemd op de totale behoefte.

Te denken valt aan:

a Cirka 120-150 zelfstandige woningen in flats of laagbouwwoningen.

b Een variabel aantal woningpaviljoens in blokjes met gemeenschappelijke tuinen.

c Een ziekenboeg met cirka 20 bedden.

ad: a

Het aantal woningen en verzorgingseenheden zal sterk behoefte- en situatie-gebonden zijn. Daar de verschijningsvorm van deze eenheden bekend geacht kan worden, mag kortheidshalve naar afzonderlijk te ontwikkelen programma's van eisen verwezen worden, waarin uit de aard der zaak wordt afgeweken van de huidige overheidsvoorschriften en subsidieregelingen.

ad: b

De gezinsvervangende huisvestingsvorm, de woningpaviljoens, zouden gezien kunnen worden als *funktionele eenheden* en als nieuwe woonvorm. Het blijkt vooreerst zaak duidelijk aan te geven, aan welke funkties de te ontwerpen eenheden optimaal huisvesting moeten bieden.
In deze gemeenschapshuizen zal vanuit het centrum zo nodig hulp geboden worden. De bewoners worden er, zo lang als mogelijk is, gehandhaafd. Indien konsentratie van zwaarverzorgingbehoevenden uit verzorgingstechnische overwegingen nodig is, zouden een of meer woningpaviljoens speciaal daartoe bestemd kunnen worden.

Uit eerdergenoemde kritiek op de bestaande huisvestingsvormen zou het volgende kunnen worden afgeleid.

1 De plattegrond en de situering van de woningpaviljoens dienen sterk gericht te zijn op het tegengaan van het gevoel, steeds sterker geisoleerd te komen staan van de andere — en wellicht ook van de toekomstige — medebewoners (alleenstaanden, gehandikapten, onvolledige gezinnen, ook jongeren). Een optimale vrijheid moet echter behouden blijven. Het woningpaviljoen bestaat uit een aantal (bijv. 12) paviljoenwoningen, gegroepeerd rondom gemeenschappelijke woon-eetruimte, keuken, wasruimte etc.
De bedoeling is dat bij stopzetting van de poging tot deze vorm van samenwonen de gemeenschappelijke ruimten van de woningpaviljoens kunnen worden aangepast, gewijzigd of in het uiterste geval, omgevormd tot ekstra, zelfstandige woningen.

2 De mogelijkheid tot het leggen van „eksterne" kontakten bijv. met de wijk, dient zo sterk mogelijk bevorderd te worden.
In de eigen woning moeten buitenstaanders kunnen worden ontvangen, blijven logeren. De situering van de woningpaviljoens moet

een makkelijk entree vanuit de wijk mogelijk maken en omgekeerd.

3 De direkte omgeving, de situering en onderlinge ligging van de woningpaviljoens en individuele woningen zouden een natuurlijke vorm van aktieve verantwoordelijkheid van de bewoners voor de mensen met wie dagelijks kontakten bestaan of groeien, moeten doen bevorderen of op z'n minst openhouden.
Hier wordt gedacht aan een indeling die de zorg van de leden voor elkaar (hand- en spandiensten en verzorging) als voor eksterne kontakten (baby-oppas, kindercrèche, knutsel- en werkhoek) zonder grote bezwaren voor de andere bewoners, mogelijk maakt.

4 De mogelijkheid de onmiddellijke woon-leefsituatie naar eigen inzichten mee te helpen vorm geven of te wijzigen dient aanwezig te zijn.
Gedacht wordt aan de wisselende (?) samenstelling van de bewoners — de wenselijkheid tot samenbundeling van de individuele paviljoenwoningen — een afwerkingsnivo dat het zelf onderhouden van deze woningen bevordert etc.

Het gaat dus duidelijk *niet* in de eerste plaats om een nieuw „jasje" voor de bejaarde mens, maar om een huisvestingsvorm die het leefproces zoveel mogelijk positief aktiveert. Het is duidelijk dat bovengenoemde wensen en verlangens wel een zeer zware opgave vormen. De vormgeving van deze wensen wordt dan ook gezien als *eerste aanzet* (of tussenstation) in een langdurig proces.

Het ontmoetingscentrum
De eerste funktie van het ontmoetingscentrum zal moeten zijn een intermediair tussen de bewoners van de omliggende wijken enerzijds en die van het woonkompleks anderzijds. Het ontmoetingscentrum moet voldoende te bieden hebben voor de gehele wijk en dient voldoende aantrekkelijk te zijn.
De in een vreemde woonomgeving geplaatste ouderen en de wijkbewoners, moeten beiden worden aangetrokken door wat het ontmoetingscentrum te bieden heeft, met behoud van keuzemogelijkheid tussen volstrekte privacy en gemeenschappelijke aktiviteiten.
Gedacht wordt aan een kombinatie van een klein-schalig maar aantrekkelijk winkelcentrum, inklusief café-restaurant, ruimten voor toneel, muziek, film, bibliotheek en hobby- en speelruimten en anderzijds een wijkgebouw met apotheek, kruisvereniging, pedikure, wijkzuster etc.
De situering van dit tussen de wijk en het woonkompleks gedacht speel-, werk-, en winkelcentrum dient naar alle zijden open te zijn, met

overdekte wandelgalerijen naar de verschillende, rondom het ontmoetingscentrum gegroepeerde woonkompleksen. De gemeenschappelijke ruimten binnen deze woonkompleksen zijn daarom tot een minimum beperkt.

De achter in dit boekje bijgevoegde mogelijke situatie-schets van het centrum en de afgedrukte plattegronden van de wooneenheden zijn vervaardigd door het Architektenbureau Zuiderhoek en Van der Veen te Baarn.

De bedoeling van dit artikel is een stimulans te zijn voor allen die werkzaam zijn op het gebied van de huisvesting en verzorging van ouderen.
Hopelijk zullen geïnteresseerden er aanleiding in zien verder te denken over andere en betere vormen van huisvesting van ouderen, gehandikapten en onvolledige en voltooide gezinnen. Het artikel heeft niet de pretentie revolutionair te zijn of een kant en klare oplossing te geven voor alle problemen en wenselijkheden. Over allerlei met het plan samenhangende vraagstukken als een aangepast opnemings- en toewijzingsbeleid, aanvulling van opleidingsprogramma's, samenwerking met het open bejaardenwerk en het wijkwerk zal verder gedacht moeten worden.

Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden

Wooncentrum voor ouderen „De Uienpas" te Velp

foto: J. M. Bronkhorst

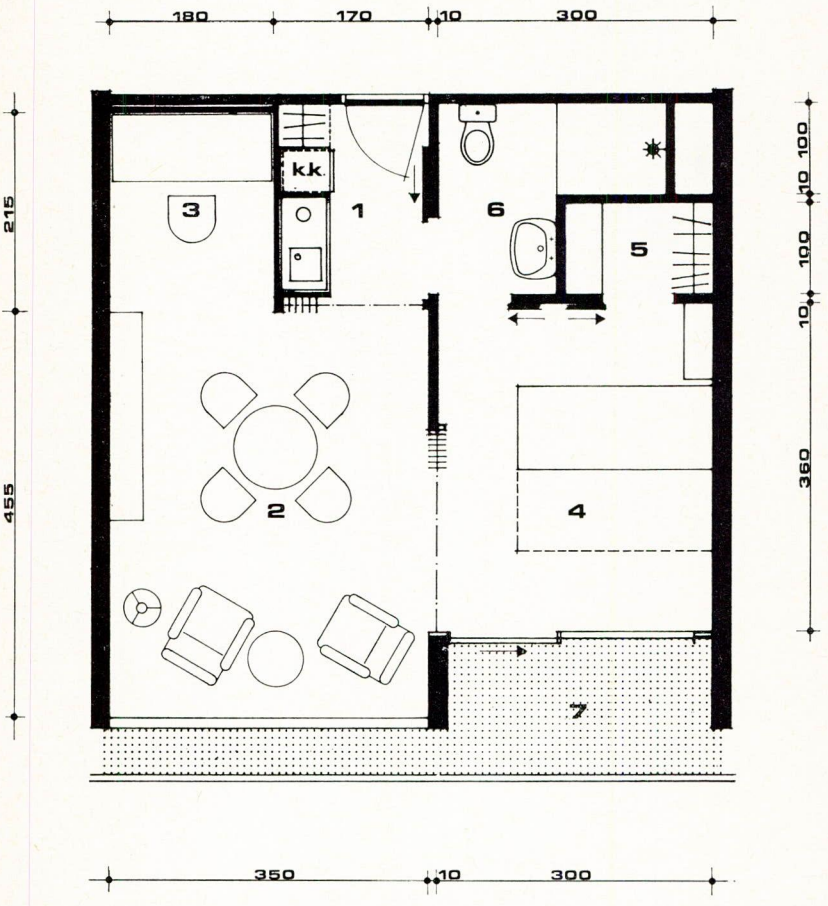

1 entree-keuken
2 woonkamer
3 hobbyhoek
4 slaapkamer
5 inloopkast
6 natte cel
7 balkon

type A

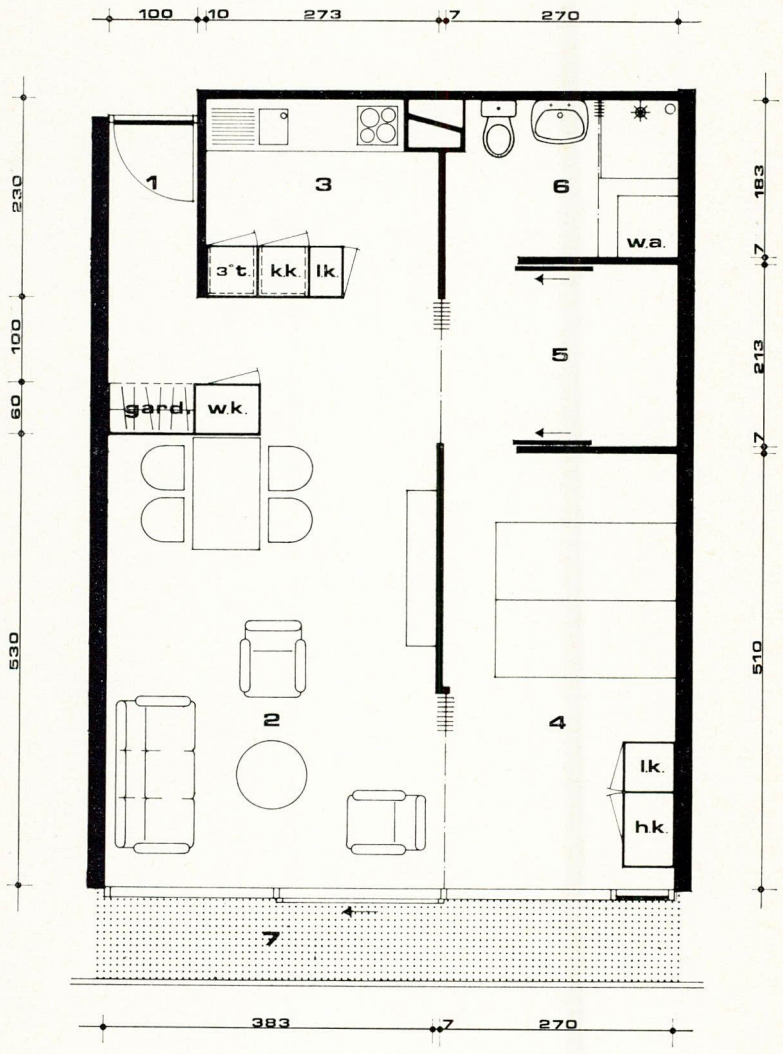

1 entree
2 woonkamer
3 keuken
4 slaapkamer
5 berging
6 natte cel
7 balkon

type C

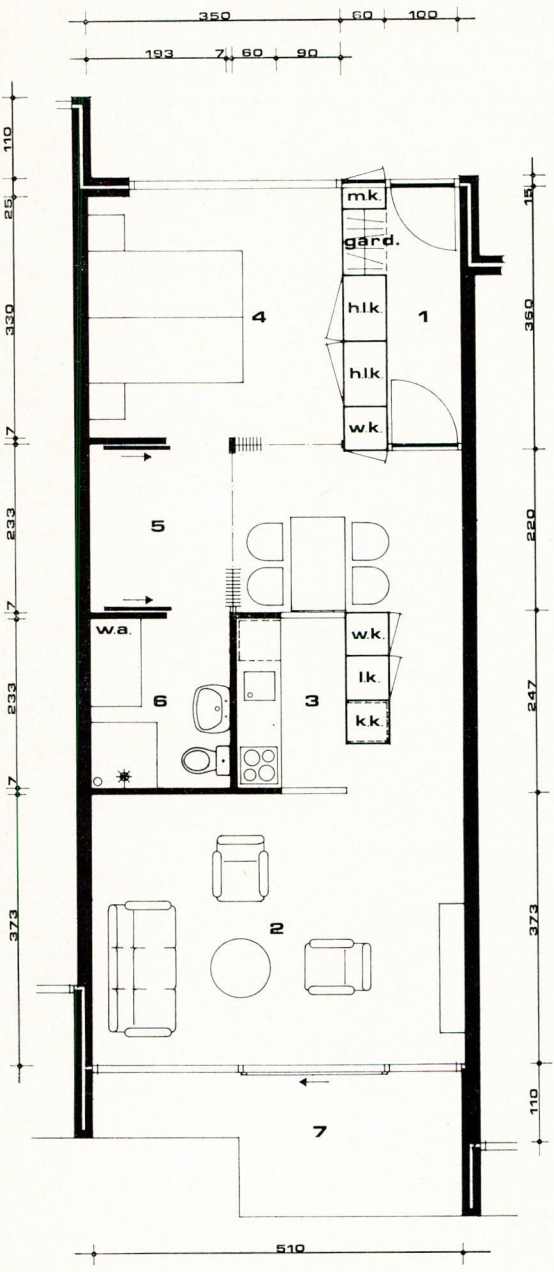

type D

1 entree
2 woonkamer
3 keuken
4 slaapkamer
5 berging
6 natte cel
7 terras

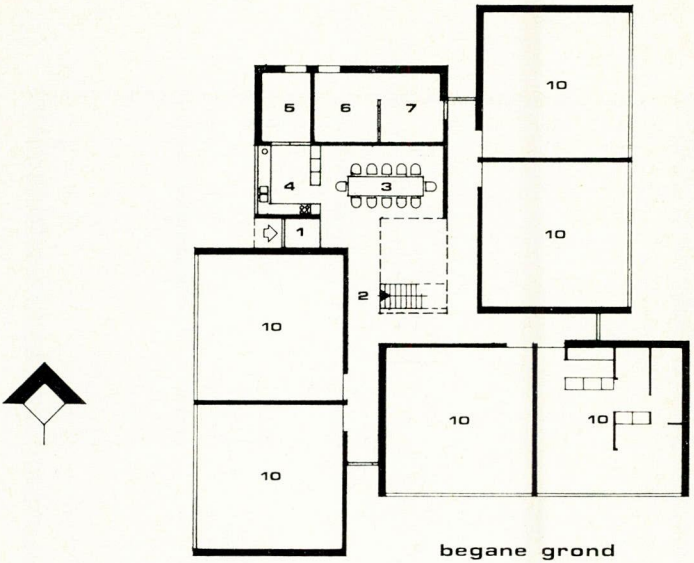

begane grond

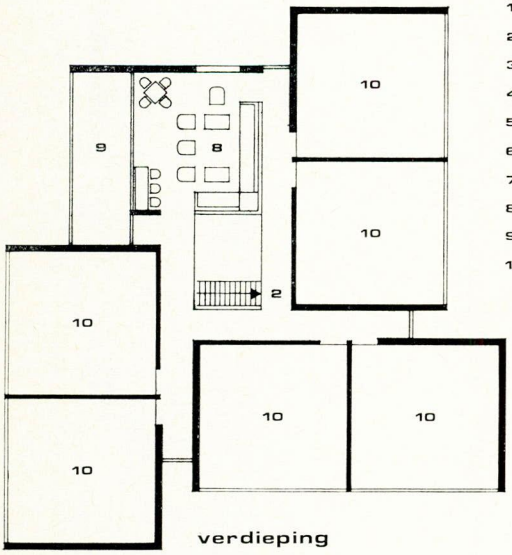

verdieping

1 entree
2 gang met trap
3 gemeensch. eetruimte
4 gemeensch. keuken
5 gemeensch. wasruimte
6 fietsenberging
7 berging
8 gemeenschapsruimte
9 loggia
10 woning

E woningpaviljoen

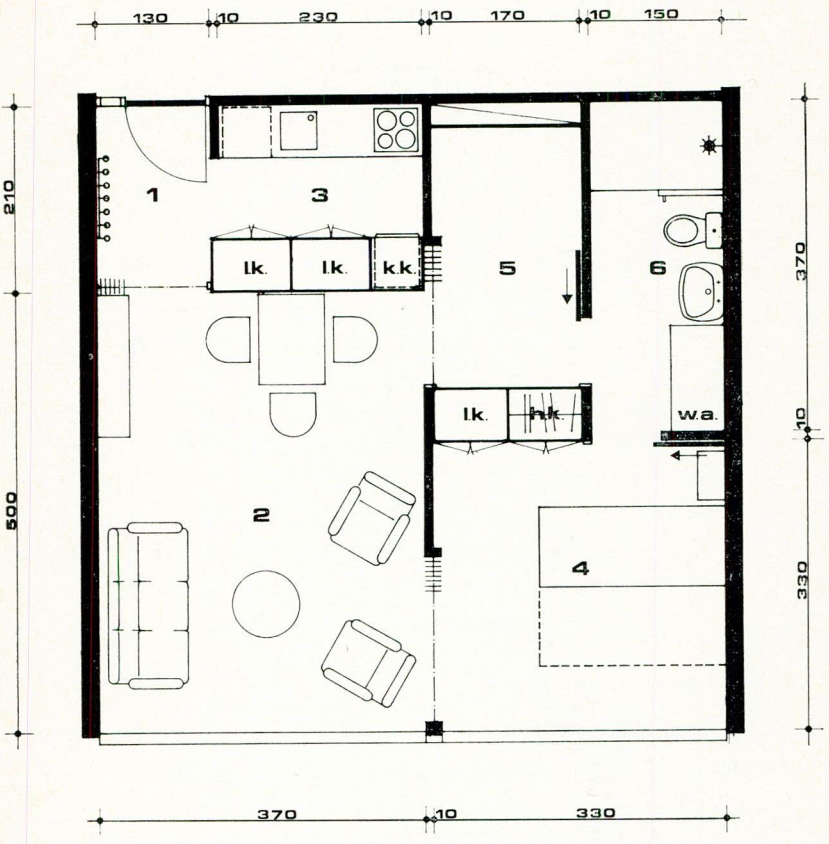

1 entree
2 woonkamer
3 keuken
4 slaapkamer
5 berging
6 natte cel

type E